

LAPORAN PEMETAAN ISU KAWASAN PARLIMEN

2026

WILAYAH SABAH | P.171 SEPANGGAR

APPGM-SDG

PERSATUAN PROMOSI
MATLAMAT PEMBANGUNAN LESTARI
PPM-023-14-07012020

KATA ALUAN

I

PRAKATA

III

PENGENALAN

IV

BAHAGIAN A

LAPORAN LAWATAN PEMETAAN ISU

1 – 15

BAHAGIAN B

1.0 PENGENALAN

19 – 24

1.1 Geografi/Topografi

19

1.2 Komposisi Penduduk

20

1.3 Kegiatan Ekonomi Utama

21

1.4 Hubungan Kerangka Konseptual SDG dan Konteks Tempatan

22

2.0 METODOLOGI PENYELIDIKAN

25 – 28

2.1 Pendekatan Kajian

25

2.2 Langkah Etika Semasa Kajian Lapangan

26

2.3 Kekangan Lawatan Kalian Lapangan

27

2.4 Keterbatasan Kajian

28

3.0 RANGKUMAN ISU RENTAS SDG

29 – 32

4.0 GAMBARAN KESELURUHAN PEMETAAN ISU

33 – 71

4.1 Perincian Hasil Dapatan Isu-Isu

33

4.2 Pengutamaan Isu

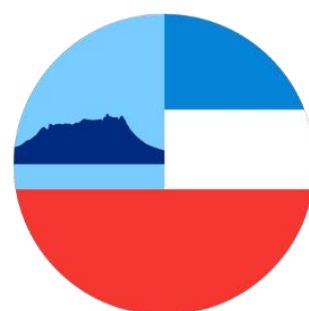
56

5.0 PENGENALPASTIAN AWAL PROJEK PENYELESAIAN

72

6.0 RUJUKAN

77

Kata Aluan

YB PUAN ISNARAISSAH MUNIRAH MAJILIS @ FAKHARUDY

Pengerusi APPGM-SDG;
Ahli Parlimen Kota Belud

Assalamualaikum Warahmatullahi Wabarakatuh.
Salam Sejahtera.

Syukur ke hadrat Allah SWT kerana dengan izin-Nya, *Kompilasi Laporan Pemetaan Isu Kawasan Parlimen 2026 (Jilid 5: Wilayah Sabah)* berjaya diterbitkan sebagai satu himpunan dapatan dan suara masyarakat dari kawasan-kawasan parlimen di wilayah Sabah.

Kompilasi ini mencerminkan komitmen APPGM-SDG untuk memastikan pembangunan negara tidak hanya diukur melalui kemajuan ekonomi dan pembangunan fizikal, tetapi turut mengambil kira realiti, keperluan dan kesejahteraan masyarakat di peringkat akar umbi. Prinsip ini selaras dengan semangat Agenda 2030 dan Matlamat Pembangunan Mampan (SDG) yang menekankan pembangunan inklusif serta memastikan tiada golongan atau komuniti yang tercicir daripada arus pembangunan.

Saya percaya bahawa pembangunan yang benar-benar mampan hanya dapat dicapai apabila kita bersedia untuk mendengar suara mereka yang berada di lapangan, memahami cabaran yang mereka lalui serta bersama-sama membina penyelesaian yang bersesuaian dengan konteks setempat. Setiap komuniti mempunyai keperluan, kekuatan dan potensi yang tersendiri. Semuanya perlu diberi ruang serta perhatian dalam agenda pembangunan negara. Kita tidak boleh mencapai pembangunan yang mampan sekiranya masih ada yang tercicir. Justeru, prinsip "*Leaving No One Behind*" perlu terus menjadi komitmen bersama dalam memastikan setiap suara didengar, setiap isu diberi perhatian dan setiap komuniti mempunyai peluang untuk berkembang serta menikmati manfaat pembangunan secara saksama.

Proses pemetaan isu yang dilaksanakan oleh APPGM-SDG memberikan gambaran yang terperinci berhubung cabaran sebenar yang dihadapi masyarakat. Dapatan dari pemetaan isu ini menggambarkan bagaimana kehidupan sebahagian masyarakat

terjejas disebabkan jurang akses kepada air bersih dan bekalan elektrik, keperluan infrastruktur, saluran perparitan yang tidak terancang, fenomena banjir, kelemahan sistem pengurusan sisa dan jaringan pengangkutan yang terhad. Pada masa sama, persoalan mata pencarian, peluang ekonomi dan daya tahan komuniti turut saling berkait dan memerlukan pendekatan penyelesaian yang menyeluruh. Realiti ini menunjukkan bahawa sesuatu isu di peringkat komuniti tidak boleh dilihat secara tunggal dan terpisah daripada dimensi berbeza yang saling berkait seperti sosial, ekonomi, alam sekitar dan tadbir urus. Pemetaan isu bukan sekadar usaha untuk mengenal pasti masalah, tetapi merupakan langkah penting untuk memahami hubungan antara isu, mengenal pasti punca serta merangka intervensi yang lebih tepat dan berkesan.

Sebagai pentas rentas parti, APPGM-SDG terus berusaha membawa suara dan dapatan masyarakat ke ruang perbincangan dasar. Maklumat yang dikumpulkan melalui pemetaan ini diharapkan dapat menjadi rujukan kepada Ahli-ahli Parlimen, kerajaan, agensi pelaksana, pihak berkuasa tempatan, organisasi masyarakat sivil, golongan akademik serta rakan strategik dalam memperkukuh perancangan dan penyampaian pembangunan.

Sehubungan itu, saya merakamkan setinggi-tinggi penghargaan kepada semua yang terlibat, iaitu Parlimen Malaysia, Ahli-ahli Parlimen, agensi kerajaan, pihak berkuasa tempatan, penyelidik, rakan strategik, komuniti dan seluruh pasukan APPGM-SDG yang telah menyumbang masa, tenaga dan kepakaran dalam menjayakan pemetaan isu ini. Semoga *Kompilasi* ini dapat menjadi pemangkin kepada tindakan daripada komuniti, kerajaan, dan pelbagai pihak berkepentingan dalam usaha membina Malaysia yang lebih makmur dan sejahtera.

Sekian, terima kasih.

Prakata

PUAN NUR RAHMAH OTHMAN

Pengarah Eksekutif APPGM-SDG

Penyetempatan Matlamat Pembangunan Mampan (*Sustainable Development Goals, SDG*) bermula dengan memahami bagaimana keutamaan pembangunan nasional dirasakan oleh masyarakat dalam kehidupan harian mereka. Walaupun dasar-dasar nasional yang menetapkan hala tuju untuk pembangunan, ia adalah di peringkat-peringkat komuniti, daerah dan kawasan parlimen di mana realiti cabaran-cabaran ketaksamaan, akses kepada perkhidmatan, mata carian kehidupan dan alam sekitar dihadapi secara langsung. Di sini dasar-dasar pembangunan bertemu dengan realiti-realiti masyarakat dan komuniti, dan di mana jurang antara niat dasar dan pengalaman hidup kerap kali paling terlihat.

Sejak penubuhannya, Kumpulan Rentas Parti Parlimen Malaysia untuk Matlamat Pembangunan Mampan (*All-Party Parliamentary Group Malaysia on SDGs, APPGM-SDG*) telah berusaha untuk memahami realiti-realiti ini dengan lebih baik menerusi pemetaan isu di peringkat kawasan parlimen. Dari tahun ke tahun, kita telah mempunyai peluang untuk berjumpa komuniti, mendengar suara akar umbi, menjalankan proses libaturus dengan pelbagai pihak berkepentingan dan mencatatkan isu-isu yang memberi kesan kepada masyarakat dalam kehidupan harian mereka. Pengalaman-pengalaman ini telah mengingatkan kita bahawa pembangunan mampan tidak dapat digerakkan dari atas ke bawah semata. Ia harus bermula dengan pemahaman yang benar tentang masyarakat, tempat dan keadaan yang ingin kita menyokong.

Kompilasi Laporan Pemetaan Isu Kawasan Parlimen 2026 (Jilid 1-6) yang meliputi 16 kawasan parlimen adalah sebahagian daripada proses yang berterusan ini. Dengan membawa bersama dapatan daripada kawasan parlimen yang berlainan, ia membolehkan kita untuk melihat menjangkau kes-kes individu dan mengenalpasti corak-corak pola yang lebih umum dan luas, cabaran-cabaran bersama dan realiti yang unik di kawasan-kawasan yang berlainan. Terdapat isu yang sama merentasi kawasan-kawasan parlimen, manakala ada yang akan dibentuk oleh faktor-faktor geografi, ekonomi tempatan, akses kepada infrastruktur, keperluan-keperluan komuniti dan kapasiti institusi-institusi tempatan.

Untuk APPGM-SDG, proses pemetaan isu bukan sekadar mendokumentasikan masalah. Ia adalah untuk memahami mengapa terdapat isu-isu yang masih berterusan, mengenali apa yang sudah dilakukan oleh komuniti-komuniti untuk menangani isu-isu ini, dan mengenalpasti di mana penyelarasan atau sokongan yang lebih baik diperlukan. Dapatan-dapatan ini dapat membantu mengukuhkan perbincangan dan kerjasama antara Ahli-ahli Parlimen, agensi-agensi kerajaan, pihak-pihak berkuasa tempatan, organisasi masyarakat sivil, dan lebih penting lagi, komuniti itu sendiri.

Seiring dengan berlangsungnya perjalanan penyetempatan APPGM-SDG, peranan bukti dan dapatan di peringkat lapangan menjadi kian mustahak. Dapatan-dapatan yang terdapat dalam *Kompilasi* ini dapat memberikan perspektif-perspektif yang berguna untuk perbincangan dasar, pembangunan program dan agihan peruntukan sumber, sambil membantu pembuat keputusan menghargai dengan lebih baik keperluan dan keutamaan merentasi kawasan-kawasan yang berlainan.

Dapatan-dapatan ini seharusnya mendorong kita untuk bertanya apa lagi yang boleh dilakukan di peringkat dasar dan institusi. Kebanyakan isu yang ditemui bukan sesuatu yang baru, dan ada antaranya yang memerlukan tindakan yang menjangkau kapasiti komuniti-komuniti atau pihak-pihak tempatan secara sendirinya. Kita berharap yang dapatan yang diperolehi menerusi proses ini akan dipertimbangkan oleh kementerian dan agensi yang berkaitan, khususnya dalam menyemak semula program-program sedia ada, menguatkan lagi pelaksanaan dan mengerakkan sumber-sumber ke tempat mana yang paling diperlukan. Pemetaan isu tidak seharusnya berakhir dengan mengenal pasti masalah sahaja; ia harus membantu membentuk suatu hala tuju yang lebih jelas bagi mencapai tindakan dan akauntabiliti.

Saya berharap *Kompilasi* ini akan dilihat sebagai lebih daripada pengumpulan dapatan semata. Di sebalik setiap isu yang dicatat adalah masyarakat, komuniti dan pengalaman hidup yang sebenar. Suara mereka harus terus membimbing kita dalam cara kita berfikir tentang pembangunan dan di mana kita menghalakan usaha-usaha kolektif kita.

Semoga *Kompilasi* ini menyumbang kepada pemahaman yang lebih baik tentang komuniti-komuniti kita, dan akhirnya, untuk mencapai suatu perjalanan pembangunan yang lebih terangkum di mana tiada kawasan, komuniti atau individu yang ditinggalkan.

Pengenalan

MC JEANET LEMPISIK @ MARX

Ketua Wilayah Sabah

Syukur ke hadrat Tuhan kerana *Kompilasi Laporan Pemetaan Isu Kawasan Parlimen 2026 (Jilid 5: Wilayah Sabah)* yang merangkumi Parlimen Batu Sapi dan Sepanggar dapat disempurnakan sebagai sebuah dokumentasi yang merakamkan realiti, keperluan serta cabaran yang dihadapi oleh masyarakat di peringkat akar umbi. Pemetaan isu merupakan antara pendekatan penting APPGM-SDG dalam memahami keadaan sebenar komuniti secara dekat dan menyeluruh. Proses ini bukan sekadar mengenal pasti isu yang berlaku, tetapi turut memberikan ruang kepada masyarakat berkongsi pengalaman, pandangan dan keperluan berdasarkan realiti kehidupan seharian. Sebanyak 16 kawasan parlimen baharu terlibat dalam gerak kerja tahun 2026. Taburan kawasan merentas enam zon dan wilayah ditunjukkan di *Rajah 1* dan *Jadual 1*.

Rajah 1. Kawasan Parlimen Baru yang Terlibat dengan APPGM-SDG bagi Tahun 2026

Di Parlimen Batu Sapi dan Sepanggar, isu yang dihadapi masyarakat adalah pelbagai dan saling berkait. Isu berkaitan infrastruktur asas, bekalan air dan elektrik, sistem perparitan, banjir, pengurusan sisa, pengangkutan, perumahan serta peluang ekonomi merupakan antara perkara yang memberi kesan secara langsung kepada kesejahteraan komuniti. Di

beberapa kawasan, faktor geografi dan keterbatasan akses turut menjadikan penyampaian perkhidmatan asas lebih mencabar.

Lebih penting, pemetaan ini memperlihatkan bahawa sesuatu isu di peringkat komuniti tidak boleh dilihat secara berasingan. Sebagai contoh, kekurangan infrastruktur bukan sahaja memberi kesan kepada keselesaan kehidupan, tetapi mempengaruhi akses kepada pendidikan, kesihatan, pekerjaan dan peluang ekonomi. Begitu juga isu alam sekitar dan pengurusan sisa yang berkait rapat dengan kesihatan, keselamatan serta kualiti hidup masyarakat.

Di sebalik cabaran tersebut, terdapat kekuatan dan potensi yang dimiliki komuniti. Masyarakat bukan sekadar penerima bantuan atau penyelesaian. Sebaliknya, mereka merupakan sebahagian penting dalam proses mengenal pasti isu dan membina penyelesaian. Pengetahuan tempatan, pengalaman komuniti serta jaringan yang telah terbina perlu diambil kira dalam merangka sebarang bentuk intervensi agar penyelesaian yang dilaksanakan benar-benar bersesuaian dengan keadaan setempat dan mampu memberikan impak yang berpanjangan.

Bagi APPGM-SDG Wilayah Sabah, dapatan pemetaan ini menjadi asas penting dalam menghubungkan suara komuniti dengan pihak berkepentingan yang berkaitan. Ia turut membuka ruang kepada kerjasama yang lebih tersusun antara Ahli-ahli Parlimen, agensi kerajaan, pihak berkuasa tempatan, rakan solusi, organisasi masyarakat sivil, institusi akademik dan pihak berkepentingan yang lain.

Peranan APPGM-SDG bukan untuk menggantikan peranan mana-mana pihak. Tetapi untuk membantu mempertemukan keperluan komuniti dengan pihak yang mempunyai kapasiti, kepakaran dan sumber bagi bersama-sama mencari penyelesaian. Justeru, pemetaan isu ini merupakan satu langkah awal dalam membina pemahaman bersama, memperkukuh kerjasama serta mendorong tindakan yang lebih berfokus dan berasaskan keperluan sebenar masyarakat.

Saya merakamkan penghargaan kepada semua komuniti, Ahli-ahli Parlimen, agensi kerajaan, pihak berkuasa tempatan, penyelidik, rakan solusi, rakan strategik serta seluruh pasukan APPGM-SDG Wilayah Sabah yang telah memberikan masa, tenaga dan kerjasama sepanjang proses pemetaan ini.

Semoga laporan ini dapat menjadi rujukan yang bermanfaat dalam memahami realiti masyarakat di Batu Sapi dan Sepanggar, serta menjadi asas kepada perancangan, kerjasama dan intervensi yang lebih bersasar dan berimpak.

Jadual 1. Senarai 16 Kawasan Parlimen Terlibat dengan Gerak Kerja APPGM-SDG bagi Tahun 2026

BIL.	ZON/ WILAYAH	PARLIMEN	KOD	AHLI PARLIMEN	PARTI	AGENSI-AGENSI BERKAITAN	KETUA PENYELIDIK APPGM-SDG
1.	Utara	Pokok Sena	P.008	YB Dato' Haji Ahmad bin Saad @ Yahaya	PN-PAS	Pejabat Daerah dan Tanah Pokok Sena	Dr. Thanaraj Murudi
2.	Utara	Padang Serai	P.017	YB Dato' Azman bin Nasrudin	PN-BERSATU	Pejabat Daerah dan Tanah Kulim	Dr. Thanaraj Murudi
3.	Utara	Batu Gajah	P.066	YB Tuan Sivakumar a/l Varatharaju Naidu	PH-DAP	Pejabat Daerah dan Tanah Kinta	Dr. Thanaraj Murudi
4.	Pantai Timur	Pengkalan Chepa	P.020	YB Datuk Dr. Ahmad Marzuk bin Shaary	PN-PAS	Pejabat Tanah dan Jajahan Kota Bharu	Nur Syadhira Mohd Razali
5.	Pantai Timur	Kubang Kerian	P.024	YB Dato' Sri Tuan Ibrahim bin Tuan Man	PN-PAS	Pejabat Tanah dan Jajahan Kota Bharu	Dr. Siti Nur Ain Zakinuddin
6.	Pantai Timur	Kuala Terengganu	P.036	YB Datuk Haji Ahmad Amzad bin Mohamed @ Hashim	PN-PAS	Pejabat Daerah dan Tanah Kuala Terengganu	Nur Syadhira Mohd Razali
7.	Pantai Timur	Jerantut	P.081	YB Ir. Ts. Hj. Khairil Nizam bin Khirudin	PN-PAS	Pejabat Daerah dan Tanah Jerantut	Nur Syadhira Mohd Razali
8.	Pantai Timur	Rompin	P.091	YB Dato' Haji Abdul Khalib bin Abdullah	PN-BERSATU	Pejabat Daerah dan Tanah Rompin	Nur Syadhira Mohd Razali
9.	Tengah	Puchong	P.103	YB Puan Yeo Bee Yin	PH-DAP	Pejabat Daerah dan Tanah Petaling; Majlis Bandaraya Subang Jaya (MBSJ)	Dr. Teo Lee Ken

BIL.	ZON/ WILAYAH	PARLIMEN	KOD	AHLI PARLIMEN	PARTI	AGENSI-AGENSI BERKAITAN	KETUA PENYELIDIK APPGM-SDG
10.	Tengah	Putrajaya	P.125	YB Dr. Radzi Jidin	PN- BERSATU	Jabatan Wilayah Persekutuan; Perbadanan Putrajaya (PPj)	Nurul Syaza Mazelan
11.	Selatan	Kota Melaka	P.138	YB Tuan Khoo Poay Tiong	PH-DAP	Pejabat Daerah dan Tanah Melaka Tengah	Siti Noraiysah Rohim
12.	Sabah	Sepanggar	P.171	YB Datuk Ts. Mustapha Sakmud	PH-PKR	Dewan Bandaraya Kota Kinabalu (DBKK)	Mc Jeanet Lempisik @ Marx
13.	Sabah	Batu Sapi	P.185	YB Tuan Khairul Firdaus bin Akbar Khan	GRS	Majlis Perbandaran Sandakan (MPS)	Mc Jeanet Lempisik @ Marx
14.	Sarawak	Petra Jaya	P.194	YAB Datuk Amar Haji Fadillah bin Haji Yusof	GPS-PBB	Pejabat Residen Bahagian Kuching; Pejabat Daerah Kuching; Dewan Bandaraya Kuching Utara (DBKU)	Raine Melissa Riman
15.	Sarawak	Sri Aman	P.202	YB Dato' Sri Doris Sophia anak Brodi	GPS-PRS	Pejabat Residen Bahagian Sri Aman; Pejabat Daerah Sri Aman; Pejabat Daerah Pantu; Pejabat Daerah Lingga; Majlis Daerah Sri Aman	Raine Melissa Riman
16.	Sarawak	Sibu	P.212	YB Tuan Oscar Ling Chai Yew	PH-DAP	Pejabat Residen Bahagian Sibu; Pejabat Daerah Sibu; Majlis Perbandaran Sibu; Majlis Daerah Luar Bandar Sibu	Raine Melissa Riman

BAHAGIAN A

Laporan Lawatan Pemetaan Isu

P.171 Sepanggar

DENGAN SOKONGAN DARIPADA

AHLI PARLIMEN SEPANGGAR, YB DATUK TS. MUSTAPHA SAKMUD

TEMPAT-TEMPAT YANG TELAH DILAWATI

HARI 1 (02/03/2026)

- 1.FGD 1: Sesi Dialog bersama Komuniti Kg Talungan
- 2.FGD 2: Sesi Dialog bersama Komuniti Kg Bantayan Inanam

HARI 2 (03/03/2026)

- 3.FGD 3: Sesi Dialog bersama Komuniti Kg Ruminding

HARI 3 (04/03/2026)

- 4.FGD 4: Sesi Dialog bersama Komuniti Kg Pulau Sepanggar
- 5.FGD 5: Sesi Dialog bersama Komuniti Kg Unggun

HARI 4 (05/03/2026)

- 6.FGD 6: Sesi Dialog bersama Komuniti Kg Lawa Mondou
- 7.FGD 7: Sesi Dialog bersama Komuniti Kg Cenderamata 2 Likas

HARI 5 (06/03/2026)

- 8.FGD 8: Sesi Dialog bersama Komuniti Kg Rampayan
- 9.FGD 9: Sesi Dialog bersama Komuniti Kg Kalansanan

PASUKAN PENYELIDIK

Mc Jeanet Lempisik @ Marx
Ketua Penyelidik

Nor Amirul Pukin

Mohd Ikram Arman

Dr Jain Yassin

Norita Yapi

Shirley Joe Doukin

Nur Fadilah Muhammad

GERAK KERJA LAWATAN PEMETAAN ISU SEPANGGAR

01

28 Januari 2026
Mesyuarat Awalan

02

4 Februari 2026
Mesyuarat Susulan

03

27 Februari 2026
Kunjungan Hormat ke Dewan Bandaraya
Kota Kinabalu (DBKK)

06

3 Mac 2026
FGD 3: Sesi Dialog bersama
Komuniti Kg Ruminding

05

2 Mac 2026
FGD 2: Sesi Dialog bersama
Komuniti Kg Bantayan Inanam

04

2 Mac 2026
FGD 1: Sesi Dialog bersama
Komuniti Kg Talungan

07

4 Mac 2026
FGD 4: Sesi Dialog bersama
Komuniti Kg Pulau Sepanggar

08

4 Mac 2026
FGD 5: Sesi Dialog bersama
Komuniti Kg Unggun

09

5 Mac 2026
FGD 6: Sesi Dialog bersama
Komuniti Kg Lawa Mondou

12

6 Mac 2026
FGD 9: Sesi Dialog bersama
Komuniti Kg Kalansanan

11

6 Mac 2026
FGD 8: Sesi Dialog bersama
Komuniti Kg Rampayan

10

5 Mac 2026
FGD 7: Sesi Dialog bersama
Komuniti Kg Cenderamata 2 Likas

28/01/2026

MESYUARAT AWALAN

Satu mesyuarat awalan telah diadakan bersama YB Datuk Ts. Mustapha @ Mohd Yunus Sakmud, Ahli Parlimen Sepanggar merangkap Menteri Hal Ehwal Sabah dan Sarawak. Mesyuarat ini turut dihadiri oleh En. Khairul Iswadi Ishak, Setiausaha Sulit Kanan (SUSK) kepada YB Datuk. Pihak APPGM-SDG diwakili oleh Mc Jeanet, Dr. Teo Lee Ken dan Nur Farah Ezzaty. Dalam mesyuarat tersebut, YB Datuk menyatakan persetujuan serta kesediaan untuk memberikan sokongan dan bekerjasama dalam pelaksanaan gerak kerja APPGM-SDG di kawasan Parlimen Sepanggar. Antara isu awal yang dibincangkan ialah isu pengurusan sisa pepejal serta isu pendidikan di kawasan tersebut. Perbincangan lanjut berkaitan penetapan tarikh lawatan dan penganjuran sesi dialog bersama komuniti akan diteruskan di peringkat Pejabat Pusat Khidmat Rakyat Parlimen Sepanggar.

04/02/2026

MESYUARAT SUSULAN DI PUSAT KHIDMAT RAKYAT PARLIMEN SEPANGGAR

Pasukan APPGM-SDG Wilayah Sabah telah mengadakan satu mesyuarat susulan bersama pegawai-pegawai Pejabat Pusat Khidmat Rakyat Parlimen Sepanggar. Mesyuarat ini dipengerusikan oleh Setiausaha Sulit YB Datuk, iaitu En. Rafee Jafree. APPGM-SDG Wilayah Sabah diwakili oleh Mc Jeanet, Dr. Jain, Mohd Ikram dan Nor Amirul. Tujuan mesyuarat ini adalah untuk membincangkan penetapan tarikh pemetaan isu serta pemilihan sasaran dan lokasi kampung bagi pelaksanaan sesi dialog bersama komuniti. Berdasarkan perbincangan dan mengambil kira keluasan Parlimen Sepanggar yang merangkumi tiga DUN iaitu DUN Darau, DUN Inanam dan DUN Karambunai, pemetaan isu telah dipersetujui untuk dilaksanakan selama lima hari. Senarai kampung dan kumpulan sasaran bagi sesi dialog bersama komuniti juga telah dikenal pasti.

27/02/2026

KUNJUNGAN HORMAT KE DEWAN BANDARAYA KOTA KINABALU (DBKK)

Satu Kunjungan Hormat antara APPGM-SDG Wilayah Sabah dan Dewan Bandaraya Kota Kinabalu (DBKK) telah diadakan di Dewan Bandaraya Kota Kinabalu. Kunjungan ini bertujuan untuk memperkenalkan APPGM-SDG, menjelaskan objektif serta gerak kerja APPGM-SDG khususnya dalam konteks Sabah. Dr. Jain Yassin, selaku Penasihat APPGM-SDG Wilayah Sabah, telah memberikan penerangan mengenai latar belakang dan gerak kerja APPGM-SDG, manakala Mohd Ikram Arman, Pegawai Solusi Dasar APPGM-SDG, telah membentangkan Cadangan Lawatan bagi Pemetaan Isu di Parlimen Sepanggar bagi tahun 2026, yang akan dilaksanakan selama lima hari bermula 2 Mac hingga 6 Mac 2026.

Kunjungan ini telah dipengerusikan oleh Tn. Karim Haji Rahim, Timbalan Ketua Pengarah (Sektor Pembangunan Luar Bandar & Penguatkuasaan), dan bertujuan memaklumkan kepada pihak DBKK mengenai pelaksanaan program pemetaan isu tersebut. Pertemuan berlangsung dengan lancar dan pihak DBKK menyatakan kesediaan untuk memberikan kerjasama terhadap inisiatif yang akan dilaksanakan oleh APPGM-SDG Wilayah Sabah. Turut hadir dalam kunjungan tersebut ialah Penyelaras Tempatan APPGM-SDG bagi Kudat, Puan Fadilah, serta Penyelaras Tempatan APPGM-SDG bagi Kota Belud, Pn. Lailah Chung Foh Sin. Pihak DBKK turut berkongsi visi mereka untuk menjadikan Kota Kinabalu sebagai "*Child Friendly City*" dan "*Age Friendly City*", serta berharap dapatan daripada pemetaan isu ini dapat menjadi salah satu sumber data yang menyokong usaha tersebut.

02/03/2026

FGD 1: SESI DIALOG BERSAMA KOMUNITI KG TALUNGAN

FGD 1 yang melibatkan penyertaan daripada golongan wanita, suri rumah, ketua isi rumah, serta barisan pemimpin kampung telah diadakan di Kg. Talungan. Fokus utama perbincangan adalah mengenai **(1)** infrastruktur jalan raya dan perhubungan yang mana penduduk mengadu tentang jalan raya utama yang masih belum berturap dan hanya diselenggara secara berkala dua kali setahun. Ketiadaan jalan pertanian menyebabkan penduduk bergantung sepenuhnya kepada jambatan gantung untuk mengangkut hasil tani, manakala struktur jambatan *low level crossing* yang dibina pada 2019 kini semakin mendap dan membahayakan keselamatan pengguna. **(2)** Masalah ini ditambah lagi dengan capaian internet yang lemah, yang bukan sahaja meminggirkan penduduk daripada maklumat semasa, malah menyukarkan proses pembelajaran pelajar di kawasan tersebut. Dari segi kemudahan dan fasiliti asas, **(3)** keadaan dewan kampung yang usang serta isu bekalan elektrik adalah amat membimbangkan. Terdapat penggunaan lebih 30 tiang kayu dan wayar tidak bertebat yang sering menyebabkan gangguan bekalan elektrik yang kerap dalam dua kali seminggu dan pernah mengalami ketiadaan elektrik sehingga 20 jam. Penduduk juga masih bergantung kepada sistem air graviti kerana ketiadaan bekalan air bersih terawat, serta terpaksa melupuskan sampah secara pembakaran terbuka atau membawa sampah ke pekan kerana tiada sistem pengurusan sisa yang sistematik. Selain itu, **(4)** masalah banjir kerap berlaku akibat sistem perparitan yang kecil dan tidak diselenggara, menyebabkan air melimpah ke dalam rumah setiap kali hujan lebat. Akhir sekali, **(5)** isu keselamatan sosial turut dibangkitkan berikutan aktiviti pengedaran dadah oleh orang luar yang semakin berleluasa, namun penduduk merasa terancam untuk membuat laporan kerana bimbang akan keselamatan diri dan keluarga mereka.

02/03/2026

FGD 2: SESI DIALOG BERSAMA KOMUNITI KG BANTAYAN INANAM

FGD 2 bersama wanita, ketua isi rumah dan warga emas telah diadakan di Kg. Bantayan Inanam. Antara masalah yang dihadapi oleh penduduk di sini ialah **(1)** ketiadaan jalan alternatif yang menyebabkan kesesakan lalu lintas terutamanya setiap pagi, sehingga menjejaskan produktiviti penduduk dan menyebabkan pelajar dan penduduk sering lewat ke sekolah dan tempat kerja. Dari sudut infrastruktur dan utiliti, kampung ini berhadapan dengan **(2)** gangguan bekalan air yang kerap serta **(3)** sistem perparitan yang sangat daif. Parit yang bersaiz kecil dan tidak diselenggara secara berkala sejak lima hingga enam tahun lalu, ditambah dengan tindakan segelintir pemilik tanah mengecilkan saiz parit, telah mengakibatkan banjir kilat setiap kali hujan lebat. Selain **(4)** kekurangan fasiliti sukan, kemudahan lampu jalan juga dilaporkan tidak berfungsi dengan baik. Di samping itu, isu sosial seperti **(5)** pengedaran dan penyalahgunaan dadah turut menjadi ancaman, walaupun terdapat usaha kerjasama antara pemimpin kampung dengan pihak berkuasa untuk menjalankan tangkapan di lokasi-lokasi yang telah dikenal pasti. Malah, penduduk di Kg. Bantayan, Kg. Sukang Mabpai dan Kg. Minintod menghadapi masalah **(6)** pertikaian mengenai pengambilan kira-kira 30 ekar tanah yang didakwa sebagai tanah adat oleh penduduk, namun dituntut sebagai status rizab jabatan oleh pihak KDCA, telah mencetuskan kebimbangan penduduk tentang status sebenar tanah itu apabila ia dilakukan tanpa rundingan yang telus. Tanah tersebut telah diduduki secara turun-temurun oleh keluarga penduduk, namun dimaklumkan bahawa kawasan berkenaan telah dipohon untuk dijadikan hak milik persatuan tersebut.

03/03/2026

FGD 3: SESI DIALOG BERSAMA KOMUNITI KG RUMINDING

FGD 3 bersama golongan wanita, ketua isi rumah, warga emas dan belia telah diadakan di Kg Ruminding. Isu utama yang dibangkitkan adalah **(1)** keadaan jalan perhubungan yang tidak kondusif, di mana laluan utama yang curam, berlubang, dan tidak berturap bukan sahaja membahayakan keselamatan pengguna, malah menjejaskan ekonomi setempat. Para petani terpaksa merentasi lima batang sungai dan satu anak sungai untuk ke kebun kerana jalan pertanian tidak dapat dilalui kenderaan, sekali gus menyukarkan proses membawa keluar hasil tani serta meningkatkan risiko kerugian dan kos operasi. Selain itu, penduduk turut menyuarakan kebimbangan mengenai **(2)** akses kesihatan yang sangat terhad memandangkan klinik terdekat terletak sejauh 21 kilometer di Pekan Kiulu. Walaupun terdapat perkhidmatan klinik bergerak yang dijadualkan hadir sebulan sekali, pelaksanaannya tidak konsisten kerana faktor jalan raya yang rosak semasa musim tengkujuh serta masalah teknikal seperti ketiadaan pemandu. Terdapat juga isu **(3)** kepimpinan kampung yang lemah, di mana penduduk mendakwa sukar untuk berkomunikasi atau mendapatkan kerjasama daripada ketua kampung bagi membincangkan isu setempat. Tahap sokongan dan penglibatan ketua kampung dalam aktiviti kemasyarakatan juga dilihat rendah dan ia menjejaskan semangat kerjasama dan perpaduan komuniti.

04/03/2026

FGD 4: SESI DIALOG BERSAMA KOMUNITI KG PULAU SEPANGGAR

FGD 4 telah diadakan bersama pemimpin kampung, golongan wanita, suri rumah, ketua isi rumah dan warga emas di Kg. Pulau Sepanggar. **(1)** Penduduk masih tidak mempunyai akses kepada bekalan elektrik tetap dan terpaksa bergantung sepenuhnya kepada generator dengan kos petrol mencecah RM300 sebulan. Selain itu, **(2)** ketiadaan bekalan air bersih terawat memaksa komuniti bergantung kepada sumber air bukit dan tadahan air hujan untuk kegunaan harian. **(3)** Isu keselamatan dan pengangkutan turut menjadi kegusaran utama apabila jambatan kayu yang merupakan laluan penting bagi pelajar sekolah dan penduduk ke tanah perkuburan kini berada dalam keadaan rapuh dan tidak selamat. Masalah ini ditambah lagi dengan **(4)** ketiadaan bot kecemasan, di mana penduduk terpaksa membayar kos sewa yang tinggi sehingga RM200 bagi satu perjalanan kecemasan. Malah, bot 15 kuasa kuda yang digunakan sekarang juga dianggap tidak sesuai dan berbahaya terutamanya ketika musim angin kuat. Penduduk turut berdepan dengan **(5)** gangguan hidupan liar seperti monyet dan babi hutan yang sering merosakkan barangan rumah dan mengancam keselamatan. Terdapat juga **(6)** isu lambakan sampah di kawasan pantai akibat dibawa arus air pasang masih belum diselesaikan secara menyeluruh. Penduduk memohon agar pihak DBKK mengembalikan sistem pembersihan di kawasan pantai, memandangkan kutipan sampah pada masa ini hanya tertumpu di kawasan laut sahaja dan bukan pantai.

04/03/2026

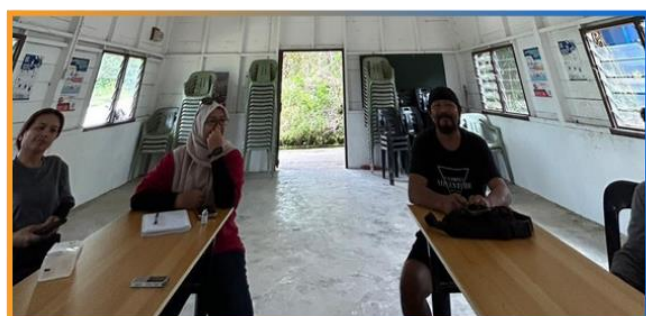
FGD 5: SESI DIALOG BERSAMA KOMUNITI KG UNGGUN

FGD 5 telah diadakan bersama golongan wanita, suri rumah, dan warga emas di Kg. Unggun. Masalah utama yang dihadapi penduduk adalah **(1)** sistem perparitan yang tidak kondusif dan bersaiz kecil, menyebabkan limpahan air ke kawasan perumahan setiap kali hujan lebat. Selain itu, kampung ini berhadapan dengan **(2)** ketiadaan tapak untuk pembangunan perumahan baharu dan **(3)** kemudahan asas seperti padang serta kawasan parkir awam, memandangkan tiada lagi ruang tanah yang sesuai untuk kegunaan komuniti. **(4)** Isu pengurusan jenazah turut menjadi kekusaran besar apabila tapak perkuburan sedia ada bukan sahaja semakin sesak, malah terletak di dalam kawasan UiTM. Hal ini menyukarkan akses penduduk yang kini terpaksa menggunakan laluan darat melalui kampus tersebut berikutan keadaan sungai yang semakin cetek. **(5)** Gangguan bekalan air terawat masih berterusan dengan kekerapan bekalan air hanya satu hingga dua hari seminggu. Ia berpunca daripada kelewatan operasi Loji Telibong 2 serta sambungan paip haram di kawasan setinggan berhampiran. Selain itu, kebimbangan mengenai **(6)** penyalahgunaan dadah jenis ketum dan syabu yang melibatkan pihak luar dan segelintir penduduk tempatan turut diutarakan. Komuniti memohon agar rondaan keselamatan dipertingkatkan bagi membanteras kegiatan haram ini demi kesejahteraan kampung.

05/03/2026

FGD 6: SESI DIALOG BERSAMA KOMUNITI KG LAWA MONDOU

FGD 6 telah diadakan bersama golongan pemimpin kampung dan penduduk di Kg. Lawa Mondou. Antara isu yang dihadapi oleh komuniti ini adalah **(1)** jalan pertanian yang tidak kondusif menyebabkan hasil tani sukar dikeluarkan kerana hanya kenderaan khas sahaja yang mampu melaluinya, sedangkan majoriti penduduk bergantung sepenuhnya kepada sektor ini sebagai punca pendapatan utama. Masalah ekonomi ini dibebankan lagi dengan **(2)** isu kecurian hasil getah yang kerap berlaku ketika harga pasaran meningkat, serta **(3)** pemberhentian aktiviti penanaman padi bukit akibat gangguan haiwan perosak, hasil yang tidak memuaskan dan peningkatan kos input pertanian seperti racun. Penduduk juga masih **(4)** tidak menikmati bekalan air bersih terawat dan terpaksa bergantung kepada sistem air graviti yang diselenggara sendiri menggunakan dana peribadi. Walaupun permohonan telah dibuat, faktor geografi kawasan berbukit dan tekanan air rendah menjadi kekangan pihak Jabatan Air untuk menyalurkan bekalan secara rasmi. Selain itu, **(5)** gangguan bekalan elektrik sering berlaku terutamanya ketika cuaca buruk, yang secara langsung menjejaskan aktiviti harian penduduk kampung.

05/03/2026

FGD 7: SESI DIALOG BERSAMA KOMUNITI KG CENDERAMATA 2 LIKAS

FGD 7 bersama pemimpin kampung, ketua isi rumah, suri rumah, wanita, belia, warga emas, dan orang kurang upaya telah diadakan di Kg. Cenderamata 2 Likas. Penduduk di rumah setinggan menyatakan **(1)** ketidaksediaan untuk berpindah susulan notis projek pembesaran sungai oleh DBKK kerana ketiadaan penempatan alternatif yang jelas. Isu ini diburukkan lagi dengan **(2)** pencerobohan tanah oleh penghuni setinggan bukan tempatan yang membina rumah secara haram, sekali gus menyumbang kepada **(3)** masalah kecurian bekalan air dan elektrik yang berulang, aktiviti jenayah dadah, serta pembuangan sampah ke sungai yang membawa kepada pencemaran dan peningkatan kes demam denggi. Kepadatan penduduk yang tinggi turut menyebabkan **(4)** klinik kesihatan sedia ada kini terlalu sesak dan memerlukan naik taraf segera termasuk penambahan ruang perkhidmatan dan tempat letak kenderaan. Terdapat jugak **(5)** lampu jalan yang rosak masih belum dibaiki walaupun aduan telah dibuat. Selain itu, **(6)** kenderaan penghuni rumah setinggan yang diletakkan berhampiran rumah penduduk tempatan telah menyebabkan jalan kampung yang sempit menjadi lebih sesak. Ini menimbulkan risiko besar kerana boleh menghalang laluan seperti jentera bomba jika berlaku kecemasan. Dari sudut keselamatan fizikal, komuniti menyuarakan kebimbangan terhadap **(7)** ancaman lebih 20 ekor anjing liar yang sering berkeliaran di kawasan kampung, namun sehingga kini belum ada tindakan lanjut daripada pihak berkuasa.

06/03/2026

FGD 8: SESI DIALOG BERSAMA KOMUNITI KG RAMPAYAN

FGD 8 bersama pemimpin kampung, ketua isi rumah, nelayan dan wanita telah diadakan di Kg. Rampayan mendedahkan masalah banjir kilat yang kritikal sebagai isu utama penduduk. **(1)** Aktiviti pendalaman sungai yang dilaksanakan sejak 2019 menyebabkan air masih belum sampai ke kawasan Kg. Rampayan. Malah, bebanan tiga aliran sungai yang bertemu di Sungai Rampayan juga menyebabkan air melimpah sehingga paras lima kaki setiap kali hujan lebat. Masalah ini dibebankan lagi dengan **(2)** sistem perparitan kampung yang sempit dan tidak diselenggara, serta **(3)** kekurangan kemudahan pengurusan sampah yang menyumbang kepada peningkatan kes demam denggi. **(4)** Kesesakan di Klinik Kesihatan Menggatal turut berlaku apabila pesakit terpaksa beratur di luar klinik dan klinik tersebut tidak lagi mampu menampung jumlah pesakit dari sekurang-kurangnya empat buah kampung di sekitar. Dari sudut ekonomi dan utiliti, komuniti nelayan di sini berdepan cabaran besar berikutan **(5)** keadaan sungai yang cetek yang menyukarkan pergerakan bot, selain kawasan tangkapan hasil laut yang semakin terhad menyebabkan punca pendapatan mereka tidak menentu yang dianggarkan sekitar RM 20 hingga RM 300 sehari. **(6)** Masalah bekalan air juga sering terganggu akibat aktiviti kecurian air melalui sambungan haram oleh penduduk bukan tempatan. Selain itu, susunan rumah yang terlalu rapat menyebabkan **(7)** ketiadaan ruang parkir kenderaan yang teratur, manakala **(8)** status pendidikan agama kanak-kanak kini terancam apabila tanah wakaf sekolah KAFA sedia ada telah ditarik balik oleh waris pemilik tanah, sekali gus memerlukan tindakan segera untuk pemindahan ke tapak baharu yang lebih terjamin.

06/03/2026

FGD 9: SESI DIALOG BERSAMA KOMUNITI KG KALANSANAN

FGD 9 bersama pemimpin kampung, ketua isi rumah, wanita, dan belia telah diadakan di Kg. Kalansanan mendedahkan ancaman keselamatan fizikal yang serius akibat **(1)** jambatan perhubungan sepanjang 640 meter yang kini dalam keadaan rapuh dan tidak selamat untuk digunakan. Sebagai laluan utama ke kawasan perumahan, kerosakan papan pada jambatan tersebut telah menyebabkan insiden penduduk terjatuh, sekali gus memerlukan pembaikan segera. Selain itu, kepadatan perumahan yang tinggi mengakibatkan **(2)** ketiadaan tempat meletak kenderaan dan memaksa penduduk meletakkan kenderaan jauh dari rumah sehingga ada yang sering dikenakan saman oleh pihak DBKK. Dianggarkan sekitar 30 hingga 40 kenderaan terlibat dalam situasi yang sama. Isu kualiti persekitaran dan utiliti turut menjadi bebanan utama apabila penduduk terpaksa berhadapan dengan **(3)** pencemaran bau yang datang daripada kolam kumbahan berhampiran serta **(4)** sampah yang dibawa masuk oleh fenomena air pasang. Walaupun aktiviti gotong-royong kerap dijalankan, masalah pencemaran ini tetap berulang dan menjejaskan keselesaan harian. Masalah ini ditambah pula dengan **(5)** kegagalan fungsi lampu jalan yang masih belum dibaiki oleh pihak Sabah Electricity meskipun aduan telah dibuat. Penduduk juga menghadapi **(6)** gangguan bekalan elektrik yang berpunca daripada aktiviti sambungan haram yang terus berlarutan walaupun tindakan pemotongan telah diambil oleh Sabah Electricity.

BAHAGIAN B

Laporan Pemetaan Isu

P.171 Sepanggar

Senarai Jadual

Jadual 1. Komposisi Penduduk mengikut Kaum Parlimen Sepanggar (P.171).....	21
Jadual 2. Program Kajian Lapangan Pemetaan Isu Parlimen Sepanggar	26
Jadual 3. Rangkuman Isu Rentas SDG.....	29
Jadual 4. Perincian Hasil Dapatan FGD 1	33
Jadual 5. Perincian Hasil Dapatan FGD 2	36
Jadual 6. Perincian Hasil Dapatan FGD 3	38
Jadual 7. Perincian Hasil Dapatan FGD 4	40
Jadual 8. Perincian Hasil Dapatan FGD 5	43
Jadual 9. Perincian Hasil Dapatan FGD 6	46
Jadual 10. Perincian Hasil Dapatan FGD 7	49
Jadual 11. Perincian Hasil Dapatan FGD 8	52
Jadual 12. Perincian Hasil Dapatan FGD 9	54
Jadual 13. Ringkasan Isu 1.....	62
Jadual 14. Ringkasan Isu 2.....	65
Jadual 15. Ringkasan Isu 3.....	71

Senarai Singkatan

SDG	Sustainable Development Goals
FGD	Focus Group Discussion
DUN	Dewan Undangan Negeri
PKS	Perusahaan Kecil dan Sederhana
PATI	Pendatang Asing Tanpa Izin
PKP	Perintah Kawalan Pergerakan
KRT	Kawasan Rukun Tetangga
JKKK	Jawatankuasa Kemajuan dan Keselamatan Kampung
UiTM	Universiti Teknologi MARA
TVET	<i>Technical and Vocational Education and Training</i>
JPK	Jabatan Pembangunan Kemahiran
INSKEN	Institut Keusahawanan Negara
SME Corp	Small and Medium Enterprise Corporation

1.0 PENGENALAN

Parlimen Sepanggar (P.171) merupakan salah satu kawasan parlimen di negeri Sabah yang terletak dalam bahagian pantai barat. Parlimen ini merangkumi sebahagian besar kawasan di utara bandar raya Kota Kinabalu. Kawasan ini diwujudkan hasil persempadanan semula pilihan raya pada tahun 2003 dan mula dipertandingkan pada Pilihan Raya Umum ke-11 pada tahun 2004. Daripada aspek pentadbiran pilihan raya, Parlimen Sepanggar merangkumi tiga kawasan Dewan Undangan Negeri (DUN), iaitu N.16 Karambunai, N.17 Darau dan N.18 Inanam.

YB Datuk Ts. Mustapha Sakmud

Pada masa ini, kerusi Parlimen Sepanggar diwakili oleh YB Datuk Ts. Mustapha Sakmud, yang memenangi kerusi tersebut dalam Pilihan Raya Umum ke-15 (PRU-15) pada tahun 2022. Sebagai wakil rakyat bagi kawasan yang pesat membangun, beliau memainkan peranan dalam memperjuangkan agenda pembangunan infrastruktur, kesejahteraan rakyat serta pertumbuhan ekonomi yang selaras dengan aspirasi pembangunan negeri Sabah dan negara. Dengan keluasan kira-kira 317-kilometer persegi dan populasi melebihi 336,000 orang¹, Parlimen Sepanggar merupakan antara kawasan parlimen yang signifikan dari segi kepadatan penduduk dan kepentingan strategiknya di Pantai Barat Sabah.

1.1 Geografi/Topografi

Parlimen Sepanggar terletak di bahagian pantai barat wilayah Sabah dalam daerah Kota Kinabalu dengan keluasan kira-kira 317 kilometer persegi. Kedudukannya yang strategik di bahagian utara bandar raya Kota Kinabalu menjadikan kawasan ini sebagai penghubung utama antara pusat bandar dengan daerah Tuaran dan kawasan utara Sabah. Parlimen ini merangkumi kawasan penempatan bandar, pinggir bandar, perkampungan tradisional, kawasan perindustrian, institusi pendidikan, pelabuhan dan pangkalan tentera laut. Selain itu, kawasan ini turut bersempadan dengan Teluk Sepanggar yang menghadap Laut China Selatan. Kedudukan ini memberikan kelebihan dari aspek pembangunan maritim, perdagangan, logistik dan ekonomi berasaskan Pelabuhan.²

¹ Jabatan Perangkaan Malaysia (DOSM), *P.171 Sepanggar: Kawasanku*, OpenDOSM, last updated October 31, 2025, accessed June 20, 2026, <https://open.dosm.gov.my/dashboard/kawasanku/Sabah/parlimen/P.171%20Sepanggar>.

² Jabatan Perangkaan Malaysia (DOSM), *P.171 Sepanggar: Kawasanku*, OpenDOSM, last updated October 31, 2025, accessed June 20, 2026, <https://open.dosm.gov.my/dashboard/kawasanku/Sabah/parlimen/P.171%20Sepanggar>.

Daripada sudut topografi, Parlimen Sepanggar mempunyai bentuk muka bumi yang terdiri daripada kawasan tanah rendah pesisir pantai, dataran aluvium, kawasan berbukit sederhana dan kawasan hutan di bahagian pedalaman. Topografi yang pelbagai ini menyokong pelbagai guna tanah termasuk pembangunan perumahan, komersial, perindustrian, pertanian berskala kecil dan kawasan pemuliharaan alam sekitar. Kawasan pesisir Teluk Sepanggar turut menempatkan ekosistem bakau dan kawasan tadahan air yang penting dalam mengurangkan risiko hakisan pantai dan banjir.

1.2 Komposisi Penduduk

Berdasarkan data Jabatan Perangkaan Malaysia, 2020, Parlimen Sepanggar mempunyai jumlah penduduk seramai 336,253 orang. Daripada jumlah tersebut, 280,746 orang (83.5 peratus) merupakan warganegara Malaysia, manakala 55,507 orang (16.5 peratus) ialah bukan warganegara. Dari segi komposisi jantina, terdapat 171,500 orang lelaki dan 164,753 orang perempuan, dengan nisbah jantina sebanyak 104 lelaki bagi setiap 100 perempuan. Statistik ini menunjukkan bahawa Parlimen Sepanggar merupakan antara kawasan yang mempunyai kepadatan penduduk yang tinggi di Sabah, dengan 1,061 orang bagi setiap kilometer persegi. Keadaan ini selaras dengan statusnya sebagai kawasan yang sedang pesat membangun dan mengalami pertumbuhan penempatan bandar.

Daripada struktur umur, majoriti penduduk Parlimen Sepanggar berada dalam kumpulan umur bekerja, iaitu 70.1 peratus berumur antara 15 hingga 64 tahun. Kumpulan kanak-kanak berumur 0 hingga 14 tahun pula mewakili 25.6 peratus daripada jumlah penduduk, manakala hanya 4.3 peratus terdiri daripada penduduk berumur 65 tahun dan ke atas. Selain itu, sebanyak 69.4 peratus daripada keseluruhan penduduk berumur 18 tahun dan ke atas, menggambarkan bilangan penduduk dewasa yang tinggi dan berpotensi menyumbang kepada tenaga kerja serta pembangunan ekonomi kawasan.

Komposisi etnik dalam kalangan warganegara menunjukkan bahawa masyarakat Bumiputera merupakan kumpulan terbesar dengan 85.6 peratus, diikuti oleh masyarakat Cina (12.8 peratus), India (0.4 peratus) dan lain-lain etnik (1.1 peratus). Kepelbagaian komposisi etnik ini mencerminkan identiti masyarakat Parlimen Sepanggar yang bersifat majmuk dan inklusif, selaras dengan kepelbagaian budaya yang menjadi keunikan wilayah Sabah.

Jadual 1. Komposisi Penduduk mengikut Kaum Parlimen Sepanggar (P.171)

BIL.	KAUM	PERATUSAN (%)
1.	Bumiputera	85.6
2.	Cina	12.8
3.	India	0.4
4.	Lain-lain	1.1
Jumlah Keseluruhan		100

(Sumber: Statistik Subnasional Parlimen dan DUN Parlimen Sepanggar, Jabatan Perangkaan Malaysia³)

1.3 Kegiatan Ekonomi Utama

Parlimen Sepanggar merupakan antara kawasan yang berperanan sebagai pemacu pertumbuhan ekonomi di pantai barat Sabah. Kedudukannya yang strategik, berdekatan dengan pusat bandar Kota Kinabalu serta disokong oleh rangkaian pengangkutan darat dan maritim, menjadikan kawasan ini sebagai salah satu tumpuan utama aktiviti ekonomi negeri. Perkembangan tersebut meliputi pelbagai sektor, khususnya perindustrian, logistik dan perdagangan.

Aktiviti ekonomi utama ini didorong dengan kewujudan *Kota Kinabalu Industrial Park* (KKIP) dan Pelabuhan Kontena Teluk Sepanggar (*Sepanggar Bay Container Port*). KKIP berfungsi sebagai pusat perindustrian utama negeri yang menempatkan pelbagai industri pembuatan, pemprosesan makanan, logistik, teknologi hijau, automotif dan gudang penyimpanan.⁴ Manakala Pelabuhan Kontena Teluk Sepanggar memainkan peranan penting sebagai pintu masuk perdagangan antarabangsa Sabah. Pelabuhan ini menyokong aktiviti eksport dan import, sekali gus menjana peluang pekerjaan dan merancakkan pertumbuhan ekonomi di kawasan Parlimen Sepanggar.⁵

Selain sektor perindustrian, sektor pendidikan dan perkhidmatan turut menjadi penyumbang penting kepada ekonomi tempatan. Kewujudan institusi pengajian tinggi seperti Universiti Malaysia Sabah (UMS), Universiti Teknologi MARA (UiTM) Cawangan Sabah dan Politeknik Kota Kinabalu mewujudkan ekosistem ekonomi berasaskan ilmu. Secara tidak langsung ini merangsang pertumbuhan sektor perkhidmatan termasuk penyewaan kediaman, pengangkutan, peruncitan, makanan dan minuman serta pelbagai perkhidmatan profesional. Pertumbuhan institusi pendidikan ini bukan sahaja

³ Jabatan Perangkaan Malaysia, *P.173 Sepanggar* (Putrajaya: Jabatan Perangkaan Malaysia, 2022), hlm. 29.

⁴ K.K.I.P. Sdn. Bhd., "Industrial Park," KKIP, accessed June 20, 2026, <https://kkip.com.my/industrial>

⁵ Ministry of Finance Malaysia, "Expansion of Sepanggar Bay Container Port Set to Generate Nine ICP Initiatives," *Press Citations*, March 4, 2022, accessed June 20, 2026, <https://www.mof.gov.my/portal/en/news/press-citations/expansion-of-sepanggar-bay-container-port-set-to-generate-nine-icp-initiatives>

meningkatkan permintaan terhadap kemudahan komersial, malah menyumbang kepada pembangunan modal insan dan penyelidikan yang menyokong pembangunan industri di Sabah.

Sektor pelancongan, perusahaan kecil dan sederhana (PKS), perikanan dan pertanian berskala kecil turut menyumbang kepada ekonomi masyarakat setempat, khususnya di kawasan Karambunai dan perkampungan pesisir pantai. Kawasan ini mempunyai potensi pelancongan berasaskan pantai, rekreasi dan ekopelancongan, selain aktiviti perniagaan tempatan yang berkembang seiring dengan peningkatan populasi dan pembangunan bandar. Gabungan sektor perindustrian, logistik, pendidikan, pelancongan dan keusahawanan menjadikan Parlimen Sepanggar sebagai salah satu kawasan yang mempunyai struktur ekonomi yang pelbagai serta berpotensi untuk terus berkembang sebagai pusat pertumbuhan ekonomi utama di Sabah.

1.4 Hubungan Kerangka Konseptual SDG dan Konteks Tempatan

Lokasi Fizikal

Kedudukan fizikal Parlimen Sepanggar yang strategik di bahagian utara Bandar Raya Kota Kinabalu merangkumi pelbagai fungsi dan guna tanah, termasuk kawasan bandar, pinggir bandar, perindustrian, pelabuhan, institusi pendidikan serta kawasan pesisir pantai. Kedudukan dan kepelbagaian fungsi tersebut menjadikan Parlimen Sepanggar mempunyai hubungan yang signifikan dengan kerangka Matlamat Pembangunan Mampan (SDG).

Kepelbagaian guna tanah dan aktiviti ekonomi di kawasan ini turut menyokong pelaksanaan beberapa matlamat SDG. Antaranya ialah **SDG 8 (Pekerjaan Layak dan Pertumbuhan Ekonomi)** melalui pembangunan sektor perindustrian dan logistik; **SDG 9 (Industri, Inovasi dan Infrastruktur)** melalui kewujudan Taman Perindustrian Kota Kinabalu (KKIP) dan Pelabuhan Teluk Sepanggar; serta **SDG 11 (Bandar dan Komuniti Mampan)** melalui pengurusan pembangunan bandar yang inklusif dan terancang. Pada masa yang sama, aspek pemeliharaan kawasan pesisir pantai, ekosistem bakau dan sumber semula jadi berkait rapat dengan **SDG 14 (Hidupan di Bawah Air)** dan **SDG 15 (Hidupan di Daratan)**.

Keadaan Ekonomi Tempatan

Keadaan ekonomi tempatan di Parlimen Sepanggar dipengaruhi oleh pelbagai sektor utama, termasuk perindustrian, logistik, perdagangan, pendidikan, pelancongan serta perusahaan kecil dan sederhana (PKS). Kepelbagaian sektor ini mempunyai hubungan yang erat dengan kerangka Matlamat Pembangunan Mampan (SDG) dan menyumbang kepada pembangunan ekonomi kawasan secara menyeluruh.

Kewujudan Taman Perindustrian Kota Kinabalu (KKIP), Pelabuhan Teluk Sepanggar, institusi pengajian tinggi serta aktiviti keusahawanan tempatan menyokong pencapaian **SDG 8 (Pekerjaan Layak dan Pertumbuhan Ekonomi)** melalui penyediaan peluang pekerjaan, peningkatan produktiviti dan pengembangan aktiviti keusahawanan. Pada masa yang sama, pembangunan infrastruktur perindustrian dan logistik turut menyokong **SDG 9 (Industri, Inovasi dan Infrastruktur)**, manakala pengukuhan perusahaan tempatan serta peluasan akses kepada peluang ekonomi yang lebih saksama berkait dengan **SDG 10 (Mengurangkan Ketidaksamaan)**.

Kepelbagaian Budaya Tempatan

Kepelbagaian budaya merupakan ciri penting yang membentuk identiti masyarakat di Parlimen Sepanggar dan mempunyai hubungan yang rapat dengan kerangka Matlamat Pembangunan Mampan (SDG). Komposisi penduduk yang terdiri daripada pelbagai kumpulan etnik seperti Kadazan Dusun, Bajau, Melayu Brunei, Cina, Murut serta komuniti lain membentuk sebuah masyarakat majmuk yang kaya dengan warisan budaya, adat resam dan kepercayaan.

Kepelbagaian tersebut menyokong pencapaian **SDG 10 (Mengurangkan Ketidaksamaan)** melalui pengukuhan keterangkuman sosial tanpa mengira latar belakang etnik dan agama. Pada masa yang sama, pemeliharaan warisan budaya serta pengukuhan identiti komuniti menyumbang kepada **SDG 11 (Bandar dan Komuniti Mampan)**. Kepelbagaian masyarakat yang berasaskan sikap saling menghormati dan toleransi turut menyokong **SDG 16 (Keamanan, Keadilan dan Institusi yang Kukuh)** melalui pembentukan masyarakat yang aman, harmoni dan inklusif.

Kehidupan Sosial dan Tahap Kualiti Hidup

Konteks kehidupan sosial dan tahap kualiti hidup penduduk di Parlimen Sepanggar dicirikan oleh kepelbagaian etnik, kepadatan penduduk yang tinggi, perkembangan kawasan bandar serta majoriti penduduk dalam kumpulan umur bekerja. Ciri-ciri demografi dan sosial ini mempunyai hubungan yang erat dengan kerangka Matlamat Pembangunan Mampan (SDG).

Sehubungan itu, pembangunan sosial di Parlimen Sepanggar menyokong pencapaian **SDG 3 (Kesihatan yang Baik dan Kesejahteraan)** melalui peningkatan akses kepada perkhidmatan kesihatan dan kemudahan berkaitan. **SDG 4 (Pendidikan Berkualiti)** pula disokong melalui kewujudan institusi pendidikan serta pembangunan modal insan. Selain itu, pengukuhan keterangkuman sosial dan akses yang lebih saksama kepada peluang serta kemudahan menyumbang kepada **SDG 10 (Mengurangkan Ketidaksamaan)**. Pada masa yang sama, penyediaan kemudahan awam yang mencukupi

serta persekitaran kehidupan yang selamat, inklusif dan berdaya tahan **menyokong SDG 11 (Bandar dan Komuniti Mampan)**.

Nilai Sejarah

Walaupun Parlimen Sepanggar lebih dikenali sebagai kawasan yang pesat membangun, kawasan ini turut mempunyai nilai sejarah yang signifikan. Nilai tersebut dapat dilihat melalui sejarah penempatan awal masyarakat tempatan, perkembangan aktiviti perdagangan maritim di Teluk Sepanggar serta perubahan kawasan daripada perkampungan tradisional kepada pusat perindustrian, pendidikan dan logistik yang penting di Sabah.

Nilai sejarah ini mempunyai hubungan yang rapat dengan kerangka Matlamat Pembangunan Mampan (SDG), khususnya **SDG 11 (Bandar dan Komuniti Mampan)** yang menekankan kepentingan pemeliharaan warisan budaya dan sejarah sebagai sebahagian daripada pembangunan bandar yang lestari. Di samping itu, usaha mendokumentasikan sejarah tempatan, memelihara identiti komuniti serta meningkatkan kesedaran generasi muda terhadap warisan kawasan turut menyokong **SDG 4 (Pendidikan Berkualiti)** melalui pembelajaran dan penghayatan terhadap sejarah serta warisan tempatan. Usaha tersebut juga berkait dengan **SDG 16 (Keamanan, Keadilan dan Institusi yang Kukuh)** melalui pengukuhan identiti, perpaduan dan rasa memiliki dalam kalangan masyarakat.

Keunikan Spasial-Sosial Kawasan

Keunikan kawasan Parlimen Sepanggar menggabungkan pelbagai fungsi, termasuk perindustrian, pelabuhan, institusi ketenteraan laut serta penempatan bandar yang pesat membangun. Kedudukan strategik Sepanggar turut diperkukuh dengan kewujudan *Sepanggar Bay Container Port*, kawasan industri berat, institusi pendidikan tinggi serta komuniti setempat yang mempunyai latar belakang sosial dan ekonomi yang pelbagai. Keunikan dan kepelbagaian fungsi tersebut menjadikan Parlimen Sepanggar sebagai kawasan yang relevan untuk mengaplikasikan pendekatan SDG secara menyeluruh. Dalam konteks ini, pembangunan kawasan berkait rapat dengan **SDG 8 (Pekerjaan Layak dan Pertumbuhan Ekonomi)** melalui pengukuhan aktiviti ekonomi dan peluang pekerjaan, **SDG 9 (Industri, Inovasi dan Infrastruktur)** melalui pembangunan industri dan infrastruktur strategik, **SDG 11 (Bandar dan Komuniti Mampan)** melalui pembangunan bandar yang terancang dan inklusif, serta **SDG 14 (Hidupan di Bawah Air)** melalui pemeliharaan dan kelestarian ekosistem marin.

2.0 METODOLOGI PENYELIDIKAN

Data yang digunakan dalam laporan ini diperoleh melalui pelbagai kaedah kualitatif dan kuantitatif bagi memastikan ketepatan dan kebolehpercayaan maklumat yang dikumpul. Antara kaedah yang dilaksanakan termasuk perbincangan awal dan pembentukan profil kawasan, mesyuarat pra-lawatan bersama Dewan Bandaraya Kota Kinabalu (DBKK), serta mesyuarat susulan bersama pegawai daripada Pejabat Pusat Khidmat Parlimen Sepanggar. Selain itu, kajian lapangan dan lawatan tapak telah dijalankan untuk mendapatkan gambaran secara langsung terhadap keadaan fizikal dan sosial di kawasan kajian. Bagi tujuan pemetaan isu-isu tempatan yang sejajar dengan Matlamat Pembangunan Mampan (SDG), sesi temu bual serta perbincangan kumpulan fokus (FGD) turut dilaksanakan. Aktiviti ini melibatkan penyertaan pelbagai pihak berkepentingan termasuk agensi kerajaan, pertubuhan masyarakat sivil, dan komuniti setempat.

Selain itu, metodologi yang digunakan dalam kajian ini juga adalah analisis dokumen yang diperoleh melalui platform e-Statistik yang diperoleh melalui Jabatan Perangkaan Malaysia (DOSM). Platform ini menyediakan pelbagai data sekunder yang merangkumi statistik demografi, ekonomi, sosial, dan pembangunan setempat. Data yang dimuat turun ini dianalisis untuk memperoleh maklumat sokongan berkaitan profil penduduk, tahap sosio-ekonomi, serta perkembangan infrastruktur di kawasan parlimen yang dikaji. Penggunaan sumber ini membolehkan penyelidik mengenal pasti trend dan corak yang berkaitan dengan isu-isu setempat, meskipun terdapat batasan dari segi kekinian dan keboleh capaian data pada peringkat mikro.

2.1 Pendekatan Kajian

Proses pemetaan isu di kawasan Parlimen P.171 Sepanggar telah dimulakan dengan satu mesyuarat awalan bersama Ahli Parlimen Sepanggar, Yang Berhormat Datuk Ts. Mustapha Sakmud, yang berlangsung pada 28 Januari 2026 di Parlimen Malaysia. Mesyuarat tersebut telah melibatkan wakil daripada pihak APPGM-SDG iaitu Cik Mc Jeanet Lempisik (Ketua Wilayah Sabah, APPGM-SDG), Dr. Teo Lee Ken (Pengarah Jabatan Penyelarasan Kawasan Parlimen, APPGM-SDG) dan Puan Nur Farah Ezzaty Abd Aziz (Pengarah Pengurusan Projek, APPGM-SDG). Seterusnya, mesyuarat pembentukan profil kawasan parlimen telah diadakan pada 4 Februari 2026 bagi mendapatkan profil dan data awalan kawasan, membincangkan hala tuju dan pendekatan kajian secara lebih terperinci.

Sebagai persediaan sebelum pelaksanaan kajian lapangan, satu mesyuarat pra-lawatan turut diadakan bersama Timbalan Ketua Pengarah (Sektor Pembangunan Luar Bandar & Penguatkuasaan), En. Karim Haji Rahim, pada 27 Februari 2026. Selain itu, satu mesyuarat susulan bersama pegawai Pusat Khidmat Rakyat Parlimen P.171 Sepanggar telah diadakan pada 4 Februari 2026 bagi menyelaraskan logistik dan penglibatan komuniti.

Berdasarkan kesemua mesyuarat tersebut, jadual lawatan penyelidikan telah dirangka dan dipersetujui bagi pelaksanaan kajian di lapangan. Butiran lawatan diringkaskan dalam jadual 2:

Jadual 2. Program Kajian Lapangan Pemetaan Isu Parlimen Sepanggar

TARIKH	SESI DIALOG/FGD
2 Mac 2025 (Isnin)	• Sesi Dialog 1: Komuniti Kg Talungan • Sesi Dialog 2: Komuniti Kg Bantayan Inanam
3 Mac 2025 (Selasa)	• Sesi Dialog 3: Komuniti Kg Ruminding
4 Mac 2025 (Rabu)	• Sesi Dialog 4: Komuniti Kg Pulau Sepanggar • Sesi Dialog 5: Komuniti Kg Unggun
5 Mac 2025 (Khamis)	• Sesi Dialog 6: Komuniti Kg Lawa Mondou • Sesi Dialog 7: Komuniti Kg Cenderamata 2 Likas
6 Mac 2025 (Jumaat)	• Sesi Dialog 8: Komuniti Kg Rampayan • Sesi Dialog 9: Komuniti Kg Kalansanan

Pasukan APPGM-SDG yang menjalankan kajian lapangan pemetaan isu SDG di kawasan Parlimen Sepanggar terdiri daripada ahli-ahli berikut:

1. Cik Mc Jeanet Lempisik @ Marx	: Ketua Penyelidik Parlimen Sepanggar
2. Encik Nor Amirul bin Pukin	: Pegawai Pengurusan Projek Wilayah Sabah
3. Encik Mohd Ikram bin Arman	: Pegawai Solusi Dasar Wilayah Sabah
4. Dr Jain Yassin	: Penasihat APPGM-SDG Wilayah Sabah
5. Cik Nur Fadilah Mohammad	: Penyelaras Tempatan Kudat
6. Puan Norita Yapi	: Penyelaras Tempatan Ranau
7. Puan Shirley Joe	: Penyelaras Tempatan Tenom

2.2 Langkah Etika Semasa Kajian Lapangan

Bagi menjalankan kajian lapangan di daerah Sepanggar yang melibatkan sesi dialog berkumpul bersama penduduk kampung, penyelidik telah mengambil langkah-langkah etika yang sewajarnya bagi memastikan integriti kajian terpelihara dan hak peserta dihormati. Kebenaran awal telah diperolehi daripada pemimpin komuniti setempat termasuk ketua kampung sebagai tanda hormat terhadap struktur kepimpinan tempatan. Setiap peserta diberi taklimat berkenaan objektif kajian, bentuk penglibatan mereka, serta jaminan kerahsiaan terhadap maklumat yang dikongsi. Persetujuan

dimaklumkan diperoleh secara lisan dengan mengambil kira latar belakang sosio-budaya peserta.

Ketua penyelidik mendapatkan persetujuan daripada peserta terlebih dahulu untuk merekodkan suara dan diambil video dan gambar. Sekiranya, peserta FGD tidak bersetuju apa yang dikatakan untuk direkod dan melarang mengambil gambarnya, maka penyelidikan ini tidak boleh mengambil kira perkara tersebut untuk dilaporkan dan dikongsikan di mana-mana platform. Namun begitu, bagi kajian pemetaan isu di Parlimen Sepanggar, tiada apa-apa halangan daripada pihak peserta.

Sepanjang sesi, penyelidik juga memastikan suasana dialog yang selamat, terbuka dan inklusif, dengan memberi ruang kepada semua peserta untuk bersuara tanpa tekanan atau paksaan. Etika juga dititikberatkan dalam aspek dokumentasi dan penggunaan data, di mana nama sebenar peserta tidak didedahkan dan maklumat yang diperoleh digunakan hanya untuk tujuan akademik. Penyelidik turut mengamalkan pendekatan sensitif budaya dengan menghormati adat, bahasa dan norma komuniti setempat.

2.3 Kekangan Lawatan Kajian Lapangan

Pelaksanaan kajian lapangan di daerah Sepanggar turut berdepan dengan kekangan yang memberi kesan terhadap kelancaran proses pengumpulan data. Dalam pelaksanaan lawatan kajian lapangan, antara kekangan yang dihadapi oleh pasukan penyelidik ialah kesukaran untuk menghubungi pemimpin kampung seperti Ketua Kampung dan Pengerusi Jawatankuasa Kemajuan dan Keselamatan Kampung (JKKK), selain terdapat juga penolakan untuk terlibat dalam sesi Focus Group Discussion (FGD). Situasi ini berlaku kerana sebahagian JKKK masih berada dalam fasa pelantikan baharu, yang menyebabkan proses penyelarasan dan komitmen penyertaan menjadi kurang stabil.

Bagi menangani kekangan ini, pasukan penyelidik telah menyediakan senarai kampung sandaran sebagai alternatif sekiranya kampung yang dikenal pasti pada peringkat awal tidak dapat terlibat dalam kajian. Kampung-kampung sandaran tersebut kemudiannya dihubungi bagi memastikan pelaksanaan FGD dapat diteruskan di setiap kawasan DUN yang terlibat. Pendekatan ini membolehkan proses pengumpulan data lapangan dilaksanakan secara berterusan, di samping memastikan keterangkuman kawasan dan kumpulan sasaran yang terlibat dalam kajian dapat dikekalkan. Langkah tersebut turut membantu mengurangkan risiko terdapatnya kawasan atau kumpulan tertentu yang tidak diwakili dalam proses kajian lapangan.

Selain itu, pelaksanaan kajian yang berlangsung dalam tempoh bulan Ramadan turut menjadi salah satu kekangan dalam proses pengumpulan data lapangan. Sepanjang

tempoh tersebut, tahap keterlibatan komuniti lebih terhad kerana sebahagian besar penduduk cenderung untuk mengurangkan aktiviti di luar rumah dan memberi tumpuan kepada waktu rehat. Keadaan ini turut dipengaruhi oleh faktor cuaca panas, khususnya apabila sesi perbincangan kumpulan fokus (FGD) dilaksanakan pada waktu siang.

Sehubungan itu, kekangan dari segi waktu dan keadaan persekitaran telah menyebabkan pasukan penyelidik menyusun semula jadual lawatan dengan menetapkan tempoh pelaksanaan selama lima hari, dengan hanya dua sesi FGD dijalankan dalam satu hari. Penjadualan ini bertujuan menyesuaikan pelaksanaan sesi lapangan dengan keadaan dan kesesuaian komuniti setempat, khususnya sepanjang bulan Ramadan. Pendekatan yang lebih fleksibel dari segi masa dan kaedah pelaksanaan telah digunakan bagi memastikan proses pengumpulan data dapat diteruskan tanpa menjejaskan tahap penglibatan peserta. Walaupun berhadapan dengan kekangan tersebut, setiap sesi FGD tetap dapat dilaksanakan dengan kehadiran peserta yang memenuhi syarat minimum, iaitu sekurang-kurangnya lapan orang peserta bagi setiap sesi. Pendekatan ini membolehkan keperluan asas pengumpulan data dipenuhi serta memastikan kelancaran pelaksanaan kajian lapangan.

2.4 Keterbatasan Kajian

Salah satu keterbatasan utama yang dihadapi dalam pelaksanaan kajian lapangan pemetaan isu di Parlimen Sepanggar adalah kesukaran dalam memperoleh data profil kawasan parlimen yang terkini. Kekurangan kajian terdahulu yang mencukupi juga membatasi ketersediaan data sekunder yang diperlukan untuk analisis awal. Keadaan ini menyukarkan pasukan penyelidik dalam mendapatkan gambaran terkini yang menyeluruh tentang keadaan sosio-ekonomi di kawasan Parlimen Sepanggar yang seterusnya menghalang usaha untuk membuat penilaian yang lebih tepat terhadap isu-isu yang dihadapi oleh komuniti.

Di samping itu, pasukan penyelidik juga berdepan dengan keterbatasan dalam memasuki kesemua kampung di kawasan parlimen Sepanggar. Faktor logistik dan serta kekangan masa telah membataskan keupayaan untuk melibatkan setiap kampung dalam kajian ini. Walaupun usaha telah dilakukan untuk menghubungi dan melibatkan sebanyak mungkin kampung, beberapa kawasan yang seharusnya diberi perhatian tidak dapat dijelajahi sepenuhnya. Kekangan ini seterusnya menyukarkan usaha untuk memperoleh data yang lebih lengkap dan mencirikan gambaran bagi seluruh kawasan Parlimen Sepanggar

3.0 RANGKUMAN ISU RENTAS SDG

Jadual 3. Rangkuman Isu Rentas SDG

NO	ISU UTAMA	PENERANGAN	DIMENSI	KUMPULAN SASARAN	KAWASAN SASARAN	SDG YANG BERKAITAN
1.	Kekurangan infrastruktur asas	Hampir keseluruhan kampung melaporkan masalah infrastruktur asas, termasuk jalan raya rosak, jambatan yang tidak selamat, bekalan air graviti tanpa rawatan, gangguan elektrik berulang serta capaian internet dan telekomunikasi yang lemah. Keadaan ini menjejaskan akses harian dan kecemasan penduduk, kualiti air serta aktiviti ekonomi seperti pertanian dan perikanan akibat kesukaran mengangkut hasil ke pasaran.	Sosial	Penduduk kampung luar bandar/ pinggir bandar, petani, nelayan, golongan OKU dan warga emas	Kg Talungan, Kg Ruminding, Kg Pulau Sepanggar, Kg Unggun, Kg Lawa Mondou, Kg Kalansanan	SDG 6 Air bersih dan sanitasi SDG 7 Tenaga mampu milik dan bersih SDG 9 Industri, inovasi dan infrastruktur SDG 11 Bandar dan komuniti mampan
2.	Kelemahan infrastruktur saliran dan pengurusan alam sekitar	Kekerapan kejadian banjir, termasuk sehingga 12 kali setahun di sesetengah kampung, berpunca daripada pembangunan pesat yang mengubah laluan saliran asal, parit	Alam sekitar	Penduduk kawasan rendah/pinggir sungai & pesisir	Kg Talungan, Kg Bantayan Inanam, Kg Unggun, Kg Cenderamata	SDG 3 Kesihatan yang baik dan sejahtera SDG 6 Air bersih dan sanitasi

NO	ISU UTAMA	PENERANGAN	DIMENSI	KUMPULAN SASARAN	KAWASAN SASARAN	SDG YANG BERKAITAN
		tersumbat atau tidak diselenggara, sungai yang cetek serta pengurusan sampah yang tidak teratur. Keadaan ini turut menyumbang kepada peningkatan kes denggi, pencemaran sungai dan kerosakan harta benda, selain mencetuskan konflik dengan agensi berkaitan akibat pengeluaran kompaun kesihatan sebelum kawasan sempat dibersihkan.		pantai, terutama yang tinggal berhampiran kawasan pembangunan pesat	2 Likas, Kg Kalansanan, Kg Rampayan	SDG 11 Bandar dan komuniti mampan SDG 13 Tindakan memerangi perubahan iklim
3.	Kekangan tanah, perumahan dan kemudahan awam	Isu melibatkan tuntutan tanah oleh pihak luar seperti KDCA, penyusutan kawasan perkampungan yang telah digazetkan, ketidaksesuaian syarat pembinaan rumah SMJ dengan topografi berbukit, ketiadaan tapak perkuburan berdekatan, notis perobohan tanpa penyelesaian PPR/PPRT, serta kekeliruan berhubung status "penduduk sah" bagi mangsa kebakaran dan penduduk yang telah dipindahkan.	Sosial	Isi rumah B40, keluarga tanpa rumah mampu milik, mangsa kebakaran/pindahan, penduduk tanpa	Kg Talungan, Kg Unggun, Kg Lawa Mondou, Kg Cenderamata 2 Likas, Kg Kalansanan, Kg Rampayan	SDG 1 Tiada kemiskinan SDG 11 Bandar dan komuniti mampan SDG 16 Keamanan, keadilan dan institusi yang kuat

NO	ISU UTAMA	PENERANGAN	DIMENSI	KUMPULAN SASARAN	KAWASAN SASARAN	SDG YANG BERKAITAN
		Ketidakpastian status hak milik tanah dan perumahan menjadi kekangan kepada pembangunan serta akses kepada bantuan perumahan kerajaan. Keadaan ini menyebabkan sebahagian keluarga terpinggir daripada bantuan, manakala kekurangan rumah mampu milik turut menyebabkan sesetengah rumah dihuni sehingga tiga generasi.		dokumen sah		
4.	Kekangan sosioekonomi, akses perkhidmatan asas dan keselamatan komuniti	Isu yang dikenal pasti meliputi ketidakstabilan pekerjaan dengan kebergantungan kepada perkhidmatan <i>e-hailing</i> dan pekerjaan sambilan, kesukaran mendapatkan pekerjaan dalam kalangan penduduk berusia 40 tahun ke atas, serta tahap pendidikan dewasa yang rendah. Akses kepada perkhidmatan asas seperti klinik, tadika dan sekolah juga terhad akibat kekurangan kemudahan atau jarak yang jauh.	Sosial, Ekonomi	Belia, warga emas tanpa pencen, ibu bapa/pelajar sekolah menengah, penduduk berpendapatan rendah	Kg Pulau Sepanggar, Kg Ruminding, Kg Unggun, Kg Cenderamata 2 Likas, Kg Kalansanan	SDG 1 Tiada kemiskinan SDG 3 Kesihatan yang baik dan sejahtera SDG 4 Pendidikan berkualiti SDG 8 Pekerjaan yang baik dan pertumbuhan ekonomi SDG 16 Keamanan, keadilan dan institusi yang kuat

NO	ISU UTAMA	PENERANGAN	DIMENSI	KUMPULAN SASARAN	KAWASAN SASARAN	SDG YANG BERKAITAN
		Selain itu, terdapat kebimbangan komuniti terhadap isu PTI, gangsterisme, kecurian dan penyalahgunaan dadah. Keadaan ini mencerminkan kewujudan kemiskinan bandar tersembunyi, jurang pendidikan antara generasi, keterbatasan akses kepada perkhidmatan asas serta kebimbangan terhadap aspek keselamatan dalam komuniti.				

4.0 GAMBARAN KESELURUHAN PEMETAAN ISU

4.1 Perincian Hasil Dapatan Isu-isu

Jadual 4. Perincian Hasil Dapatan FGD 1

BIL.	ISU	PENERANGAN
FGD 1: Dialog Bersama Komuniti Kg Talungan Tarikh: 2 Mac 2026 Bilangan peserta: 16 orang Kaedah FGD: Perbincangan dalam tiga kumpulan		
1.	Jalan raya yang belum dinaik taraf	Infrastruktur jalan sedia ada perlu dinaik taraf bagi meningkatkan kemudahan akses penduduk. Ini terutamanya di kawasan penempatan yang dipisahkan oleh beberapa sungai. Keadaan ini turut menjejaskan akses ke tanah milik penduduk yang terletak di kawasan berbukit. Keadaan ini turut menyukarkan urusan harian dan aktiviti ekonomi masyarakat setempat.
2.	Keperluan pembinaan jambatan konkrit untuk laluan kenderaan	Sebahagian kawasan Kampung Talungan terdiri daripada penempatan perumahan yang terletak di seberang sungai, namun masih berada di bawah pentadbiran Kampung Talungan. Oleh sebab tiada akses jalan raya yang menghubungkan kawasan tersebut, penduduk tidak dapat membawa kenderaan terus ke rumah dan terpaksa meletakkan kenderaan di seberang sungai sebelum meneruskan perjalanan dengan berjalan kaki melalui jambatan gantung. Keadaan ini menimbulkan kesukaran khususnya ketika berlaku kecemasan. Terdapat penduduk yang sakit dan memerlukan rawatan segera di hospital. Menurut peserta, pihak pentadbiran sebelum ini telah mengemukakan permohonan untuk pembinaan sebuah jambatan konkrit bagi menggantikan jambatan gantung. Namun cadangan tersebut tidak diluluskan atau status permohonannya tidak dapat dipastikan.
3.	Ketiadaan jalan pertanian	Ketiadaan akses kenderaan secara terus ke kawasan kebun menyebabkan penduduk menghadapi kesukaran untuk mengangkut hasil pertanian atau produk kampung. Semua hasil perlu dibawa secara manual dengan dipikul merentasi sungai sehingga ke lokasi yang boleh diakses oleh kenderaan. Setelah

BIL.	ISU	PENERANGAN
		hasil dikumpulkan di kawasan tersebut, barulah ia dimuatkan ke dalam kenderaan untuk dibawa ke destinasi seterusnya.
4.	Bekalan air bersih tidak stabil dan tiada sistem rawatan air	Khususnya di kawasan seberang sungai, berhadapan dengan masalah bekalan air yang bergantung sepenuhnya kepada sistem air graviti daripada kawasan tadahan di bukit. Semasa musim kemarau, kuantiti air berkurangan sehingga menyebabkan bekalan tidak mencukupi. Ketika musim hujan, bekalan air menjadi keruh akibat gangguan pada kawasan tadahan atau saluran air. Peserta turut menyuarakan kebimbangan terhadap tahap kebersihan sumber air kerana kawasan tadahan terbuka berisiko dicemari oleh haiwan liar atau bahan pencemar lain.
5.	Kemudahan internet masih lemah	Cadangan pembinaan menara telekomunikasi di kawasan kampung pernah dikemukakan, namun tidak dapat diteruskan kerana pemilik tanah tidak memahami tujuan dan manfaat projek yang diterangkan oleh pihak berkaitan. Walaupun pihak berkaitan dan kontraktor telah hadir untuk melaksanakan pembinaan pencawang telekomunikasi, projek tersebut tidak mendapat persetujuan daripada pemilik tanah akibat kekurangan kefahaman mengenai pelaksanaannya. Selain itu, peserta turut menjelaskan bahawa liputan rangkaian telekomunikasi di kampung adalah sangat terhad sehingga menyukarkan penduduk untuk membuat panggilan telefon. Bagi mendapatkan isyarat telefon, penduduk terpaksa bergerak ke kawasan yang lebih tinggi seperti bukit. Keadaan ini menunjukkan bahawa kelemahan liputan telekomunikasi memberi kesan terhadap komunikasi harian dan pengurusan kecemasan di kawasan tersebut.
6.	Keperluan untuk memberi perhatian permohonan kebajikan	Pemimpin kampung memohon agar permohonan yang dihantar diberi perhatian kerana di pihak pemimpin kampung pemilihan pemohon telah ditapis dengan ketelusan dan mengikut keperluan.
7.	Kekangan kewangan dalam	Kampung ini menghadapi kekangan dari segi kewangan untuk melaksanakan usaha mengindahkan kampung kerana ia memerlukan bajet yang mencukupi.

BIL.	ISU	PENERANGAN
	mengindahkan kawasan kampung	Walaupun tenaga kerja dan kerjasama dalam kalangan penduduk kampung adalah baik dan sangat memberangsangkan, namun kekurangan dana menyebabkan pelaksanaan program-program tersebut terbatas.
8.	Ketiadaan pengurusan sisa yang sistematik	Disebabkan ketiadaan tempat pelupusan sampah, penduduk terpaksa melakukan pembakaran sampah termasuk plastik sebagai kaedah pelupusan.
9.	Kawasan gazet kampung yang tidak mencukupi	Kampung ini merupakan kawasan yang berselerak dengan beberapa zon penempatan, termasuk satu kawasan yang telah digazetkan sebagai kawasan perkampungan, manakala kawasan lain pula merupakan tanah persendirian. Kawasan yang digazetkan sebagai perkampungan semakin mengecil dan tidak lagi mencukupi untuk menampung keperluan penduduk.

Jadual 5. Perincian Hasil Dapatan FGD 2

BIL.	ISU	PENERANGAN
FGD 2: Dialog Bersama Komuniti Kg Bantayan Inanam Tarikh: 3 Mac 2025 Bilangan peserta: 13 orang Kaedah FGD: Perbincangan dalam tiga kumpulan		
1.	Perparitan yang tidak diselenggara dan impak banjir	Masalah perparitan berlarutan tanpa tindakan walaupun aduan telah dibuat sejak lima tahun lalu. Pembinaan sebuah kilang telah mengubah laluan saliran asal dengan menimbus sungai dan memasang <i>culvert</i> bersaiz kecil yang tidak mampu menampung aliran air. Keadaan ini menyebabkan saliran tersumbat dan air tidak dapat mengalir dengan lancar. Keadaan ini menyebabkan banjir di kawasan kampung. Selain itu, kerja penambakan tanah sehingga ke sempadan lot dan pembinaan parit yang sempit turut menyukarkan kerja penyelenggaraan dan pengorekan saliran. Keadaan ini memburukkan lagi masalah banjir.
2.	Lampu jalan yang tidak berfungsi	Lampu jalan, di kampung mengalami masalah pencahayaan yang tidak mencukupi. Keadaan jalan menjadi gelap pada waktu malam apabila memasuki kawasan kampung.
3.	Gangguan bekalan air yang kerap	Bekalan air yang tidak konsisten berlarutan sehingga berbulan-bulan menyebabkan kesukaran besar kepada penduduk. Terdapat keadaan di mana meter air masih berfungsi tetapi bekalan air tidak ada. Walaupun aduan telah dibuat kepada Jabatan Air, tindakan susulan seperti pemeriksaan tidak dilakukan. Selain itu, penduduk turut berdepan dengan bil air yang tinggi walaupun bekalan air tiada dalam tempoh lama. Penghantaran bil yang lambat menyebabkan penduduk menerima notis pemotongan. Keadaan ini menimbulkan ketidakpuasan hati terhadap pengurusan dan penyelenggaraan sistem bekalan air.
4.	Penyelenggaraan jalan raya yang tidak berkualiti	Keadaan jalan raya semakin teruk walaupun kerja-kerja penampalan telah dilakukan. Penduduk memaklumkan bahawa tampalan jalan hanya bersifat sementara kerana ianya mudah rosak dalam masa singkat.

BIL.	ISU	PENERANGAN
		Selain itu, permukaan jalan menjadi tidak rata kerana terdapat perbezaan aras antara jalan lama dan kawasan yang ditampal, dengan ada bahagian yang tinggi dan rendah.
5.	Ketiadaan pengurusan sisa yang sistematik	Setiap individu menguruskan pembuangan sampah masing-masing kerana ketiadaan kemudahan atau sistem pengurusan sampah yang berpusat.
6.	Tuntutan tanah oleh pihak KDCA	Penduduk berhadapan dengan tuntutan tanah kampung seluas 30 ekar oleh pihak KDCA yang didakwa menggunakan nama organisasi tersebut untuk tujuan pengambilan tanah. Penduduk memaklumkan bahawa terdapat dakwaan tanah tersebut pernah dikatakan sebagai “hadiah” pada tahun 1988, namun kini isu tersebut telah dibawa ke mahkamah untuk tindakan saman terhadap penduduk. Keadaan ini menimbulkan kebimbangan dalam kalangan masyarakat kampung.

Jadual 6. Perincian Hasil Dapatan FGD 3

BIL.	ISU	PENERANGAN
FGD 3: Dialog Bersama Komuniti Kg Ruminding Tarikh: 2 Mac 2025 Bilangan peserta: 7 orang Kaedah FGD: Perbincangan dalam dua kumpulan		
1.	Jalan raya yang tidak diselenggara	Keadaan jalan raya yang masih tidak mengalami penambahbaikan walaupun perbincangan telah beberapa kali dibuat dan pertukaran wakil rakyat telah berlaku. Penduduk memaklumkan bahawa penyelenggaraan jalan sudah lama tidak dilakukan, dengan kerja terakhir yang diingat mungkin berlaku pada tahun lalu atau lebih lama. Kebanyakan pembaikan hanya dilakukan oleh penduduk sendiri. Keadaan jalan menjadi lebih teruk ketika musim hujan sehingga menyukarkan pergerakan.
2.	Ketiadaan bekalan air bersih dan terawat	Bekalan air tidak mencukupi dan tidak stabil. Walaupun terdapat usaha tadahan air di kawasan bukit dengan bantuan DBKK namun tidak menyelesaikan masalah bekalan air ini. Sistem tersebut masih belum lengkap kerana ketiadaan penapis menyebabkan air yang sampai ke rumah mengandungi pasir. Selain itu, terdapat penduduk yang masih bergantung sepenuhnya kepada air hujan dan sumber anak sungai untuk kegunaan harian kerana ketiadaan sambungan air paip. Keadaan ini menyukarkan kehidupan harian mereka.
3.	Gangguan bekalan elektrik yang tidak stabil	Walaupun bekalan elektrik telah tersedia di kawasan tersebut, gangguan bekalan yang kerap dan tidak menentu masih berlaku. Menurut penduduk, keadaan ini telah menjadi kebiasaan dalam kehidupan seharian dan menjejaskan kelancaran aktiviti harian komuniti.
4.	Ketiadaan sistem pengurusan sampah yang sistematik	Pengurusan sisa pepejal di kampung masih tidak sistematik. Sebahagian penduduk membakar sampah secara sendiri. Bahan seperti tin dan botol dibawa ke Tamparuli untuk dilupuskan. Sebahagian bahan kitar semula seperti tin aluminium turut dikumpulkan untuk dijual.

BIL.	ISU	PENERANGAN
5.	Akses kesihatan yang terhad dan jauh	Ketiadaan klinik kesihatan tetap di kawasan kampung, menyebabkan penduduk mendapatkan rawatan di Kiulu. Untuk kes-kes yang lebih serius penduduk akan ke Tamparuli. Selain itu, perkhidmatan klinik bergerak hanya disediakan sekali sebulan. Perkhidmatan ini tidak mencukupi untuk menampung keperluan kesihatan penduduk secara berkala.
6.	Kos pengangkutan yang tinggi	Kos pengangkutan menggunakan kenderaan sewa (<i>cater</i>) tinggi, iaitu sekitar RM300 untuk perjalanan pergi dan balik. Kos ini biasanya dikongsi secara bersama oleh penduduk bagi tujuan membawa hasil pertanian seperti sayur-sayuran.

Jadual 7. Perincian Hasil Dapatan FGD 4

BIL.	ISU	PENERANGAN
FGD 4: Dialog Bersama Komuniti Kg Pulau Sepanggar Tarikh: 4 Mac 2026 Bilangan peserta: 20 orang Kaedah FGD: Perbincangan dalam dua kumpulan		
1.	Kelemahan infrastruktur dan keselamatan jambatan kampung.	Jambatan di kampung masih belum menerima pembaikan rasmi daripada pihak berwajib. Jambatan tersebut merupakan struktur lama yang dipindahkan dari kawasan resort dan dipasang di kampung bagi kegunaan penduduk. Kerja pemasangan serta penyelenggaraan banyak dilaksanakan secara gotong-royong oleh penduduk tanpa sokongan teknikal yang mencukupi daripada pihak berkaitan. Keadaan ini menyebabkan struktur jambatan kurang kukuh dan aspek keselamatannya tidak terjamin. Keadaan tersebut menjadi lebih kritikal apabila jambatan mengalami keruntuhan akibat kejadian ombak.
2.	Cabaran akses dan penempatan pelajar sekolah menengah	Ibu bapa menghadapi cabaran apabila anak-anak yang tamat Tahun 6 perlu melanjutkan pelajaran ke sekolah menengah di bandar, khususnya disebabkan kemudahan asrama yang terhad. Tidak semua pelajar mendapat penempatan asrama, menyebabkan sebahagian daripada mereka perlu mendapatkan tempat tinggal sendiri atau berdepan kesukaran untuk meneruskan persekolahan. Keadaan ini turut meningkatkan beban kewangan dan tanggungjawab ibu bapa. Sehubungan itu, ibu bapa memohon perhatian pihak berwajib untuk menambah baik kemudahan penempatan serta memastikan akses pendidikan sekolah menengah yang lebih mudah dan sesuai bagi pelajar dari kawasan berkenaan.
3.	Kekurangan sumber bekalan elektrik	Penduduk menghadapi kekurangan bekalan dan kemudahan lampu di kawasan kampung. Penduduk mencadangkan penggunaan lampu solar berskala besar untuk menerangi kawasan kampung kerana sambungan elektrik dari bandar adalah sukar dan tidak praktikal. Pada masa ini, terdapat bantuan solar daripada Amal NGO. Namun bantuan solar ini bersifat kecil dan terhad kepada keperluan asas seperti lampu rumah sahaja. Kemudahan solar ini tidak mampu menampung penggunaan peralatan lain.

BIL.	ISU	PENERANGAN
4.	Keperluan penambahan lampu jalan untuk keselamatan dan kawalan haiwan liar	Penduduk memohon untuk menambah lampu jalan di kawasan kampung bagi tujuan keselamatan. Keadaan gelap mendedahkan penduduk kepada bahaya haiwan liar seperti babi dan ular termasuk ular sawa yang kadang-kadang muncul di kawasan kampung.
5.	Kebergantungan kepada air bukit dan keperluan projek bekalan air terancang	Sumber bekalan air di kampung bergantung kepada air bukit dan sangat dipengaruhi oleh keadaan cuaca. Ketika musim kemarau, bekalan air menjadi berkurangan, manakala ketika hujan pula air boleh melimpah. Walaupun sumber ini boleh digunakan oleh seluruh kampung, penggunaannya masih bersifat individu. Penduduk menyatakan keperluan untuk pelaksanaan projek bekalan air yang lebih terancang dan sistematik bagi memastikan keperluan air kampung dapat dipenuhi dengan lebih baik.
6.	Kesukaran akses pengangkutan dan bebas kos perjalanan	Penduduk sukar untuk bergerak ke bandar kerana kekurangan kemudahan pengangkutan yang sesuai. Penduduk yang mempunyai bot berkuasa tinggi boleh ke bandar, namun yang tidak mempunyai kemudahan tersebut terpaksa menyewa pengangkutan (<i>cater</i>) dengan kos yang agak tinggi. Keadaan ini menyebabkan mereka perlu menanggung perbelanjaan tambahan, iaitu sekitar RM70 untuk satu perjalanan dan RM140 untuk pergi balik. Keadaan ini membebankan penduduk dalam urusan harian.
7.	Kekurangan kemudahan sukan dan rekreasi	Kemudahan sukan dan rekreasi di kampung masih tidak mencukupi, termasuk ketiadaan padang bola dan taman permainan yang sebelum ini menjadi tumpuan aktiviti komuniti. Kekurangan fasiliti menyebabkan aktiviti seperti bola sepak, sepak takraw dan bola tampar semakin sukar untuk diteruskan. Keadaan ini mengurangkan penglibatan penduduk, khususnya golongan belia, dalam aktiviti sukan dan rekreasi.
8.	Ketiadaan akses kepada klinik Kesihatan	Penduduk memohon agar klinik kesihatan yang pernah beroperasi di kawasan tersebut dapat dibuka semula. Klinik berkenaan kini tidak lagi berfungsi kerana bangunannya telah mengalami kerosakan dan runtuh akibat tidak digunakan dalam tempoh yang lama, serta terdedah kepada faktor cuaca seperti tiupan angin.

BIL.	ISU	PENERANGAN
9.	Pengurusan sisa pepejal di kawasan berisiko air pasang	Pembuangan sampah di kawasan yang terdedah kepada air pasang menyebabkan sampah mudah dihanyutkan apabila paras air meningkat. Walaupun sebahagian penduduk mempunyai kesedaran untuk menjaga kebersihan, masih terdapat segelintir individu yang tidak bertanggungjawab membuang sampah sesuka hati.

Jadual 8. Perincian Hasil Dapatan FGD 5

BIL.	ISU	PENERANGAN
FGD 5: Dialog Bersama Komuniti Kg Unggun Tarikh: 3 Mac 2025 Bilangan peserta: 8 orang Kaedah FGD: Perbincangan dalam satu kumpulan		
1.	Kekangan akses dan kapasiti tanah perkuburan	Penduduk berdepan dua cabaran utama berkaitan tanah perkuburan. Pertama, kapasiti kawasan perkuburan sedia ada semakin terhad dan tidak lagi dapat menampung keperluan penduduk. Kedua, lokasi tanah perkuburan yang berada dalam kawasan UiTM menyukarkan urusan pengebumian. Sebelum ini, penduduk menggunakan perahu sebagai laluan ke tanah perkuburan tanpa melalui kawasan UiTM. Namun, keadaan air yang semakin cetek dan kemudahan jeti yang tidak lagi sesuai menyebabkan penduduk terpaksa menggunakan kenderaan. Pada masa yang sama, akses kenderaan melalui kawasan UiTM dijangka ditutup. Sehubungan itu, penduduk memohon agar tapak perkuburan baharu yang lebih dekat dan mudah diakses dari kawasan kampung dapat disediakan.
2.	Peningkatan risiko banjir kilat akibat pembangunan dan kapasiti saluran terhad	Pembangunan pesat di sekitar kampung, termasuk pembinaan jejambat dan deretan kedai, telah meningkatkan risiko berlakunya banjir kilat. Sistem perparitan sedia ada yang dibina sebelum pembangunan tersebut tidak lagi berupaya menampung peningkatan aliran air hujan. Semasa hujan lebat, aliran air dari kawasan pembangunan memasuki parit kampung yang bersaiz kecil. Keadaan ini menyebabkan banjir kilat berlaku dalam tempoh yang singkat.
3.	Ketidakstabilan dan kekurangan bekalan air	Masalah bekalan air merupakan isu berpanjangan yang dihadapi penduduk kampung, khususnya di kawasan tanah tinggi. Bekalan air sering terputus dan tidak menentu. Hanya sesetengah kawasan menerima bekalan sekali atau dua kali seminggu, malah ada yang tidak menerima bekalan selama sebulan. Keadaan menjadi lebih kritikal semasa musim kemarau sehingga penduduk terpaksa mendapatkan bantuan daripada wakil rakyat bagi memastikan bekalan air dapat diperolehi.

BIL.	ISU	PENERANGAN
4.	Sambungan air tidak sah dan gangguan bekalan	Sambungan bekalan air secara tidak sah berlaku di beberapa kawasan setinggan berhampiran kampung. Walaupun aduan telah dibuat kepada Jabatan Air dan tindakan pemotongan pernah dilaksanakan, sambungan tersebut dilaporkan kembali dibuat dalam tempoh yang singkat. Keadaan ini menimbulkan kebimbangan dalam kalangan penduduk kerana keadaan ini boleh menjejaskan kestabilan bekalan air kepada pengguna yang mempunyai sambungan sah.
5.	Kekurangan tanah rizab perkampungan	Keluasan tanah rizab perkampungan sedia ada tidak lagi mencukupi untuk menampung pertambahan penduduk. Kekurangan tanah menyebabkan sebahagian penduduk terpaksa membina rumah di kawasan yang tidak sesuai untuk tujuan perumahan. Sehubungan itu, penduduk memohon agar kerajaan mempertimbangkan penambahan keluasan tanah rizab perkampungan bagi memenuhi keperluan penempatan semasa dan pada masa hadapan.
6.	Kebimbangan keselamatan dan status penghuni kampung berhampiran.	Penduduk menyuarakan kebimbangan terhadap kawasan berhampiran Kampung Unggun yang didakwa dihuni oleh ramai Pendatang Tanpa Izin (PTI). Penduduk memohon agar pihak berkuasa menjalankan pemantauan dan pemeriksaan terhadap status penghuni di kawasan tersebut, memandangkan mereka bukan penduduk Kampung Unggun. Penduduk turut berharap agar penghuni kawasan berkenaan tidak menggunakan alamat Kampung Unggun bagi mengelakkan sebarang kekeliruan. Keadaan ini menimbulkan kebimbangan terhadap reputasi kampung sekiranya berlaku kes jenayah yang dikaitkan dengan alamat tersebut.
7.	Penyalahgunaan dan pengedaran dadah dalam komuniti	Aktiviti penyalahgunaan dadah masih berlaku di kawasan Kg. Lobang, termasuk kewujudan pengedar dan penagih dadah. Walaupun penduduk memaklumkan bahawa kes telah berkurangan berbanding sebelum ini, masalah tersebut masih belum dapat dibendung sepenuhnya dan terus menjadi kebimbangan dalam kalangan komuniti.
8.	Ketidakselarasan syarat tapak	Syarat pembinaan Rumah SMJ yang mengutamakan tapak tanah rata menyukarkan penduduk di kampung yang mempunyai keadaan muka bumi berbukit. Walaupun pembinaan rumah bertiang boleh disesuaikan dengan topografi tersebut, terdapat tapak yang masih tidak memenuhi syarat kelayakan.

BIL.	ISU	PENERANGAN
	pembinaan rumah SMJ	Penduduk memohon agar kerajaan mempertimbangkan kelonggaran terhadap syarat pemilihan tapak bagi membolehkan pembinaan Rumah SMJ dilaksanakan di kawasan yang mempunyai keadaan tanah tidak rata.
9.	Pendangkalan sungai dan peningkatan risiko banjir	Masalah banjir di kampung dikaitkan oleh penduduk dengan keadaan Sungai Unggun yang semakin cetek, yang dipercayai berlaku selepas pembinaan jambatan UiTM. Keadaan tersebut menyebabkan aliran air menjadi perlahan dan kurang lancar ke muara. Keadaan ini meningkatkan risiko banjir ketika hujan. Penduduk turut memaklumkan bahawa kejadian banjir tidak berlaku seteruk keadaan semasa ketika sungai masih lebih dalam seperti dahulu.
10.	Kerosakan laluan bertangga dan aksesibiliti OKU	Laluan bertangga yang digunakan oleh penduduk, termasuk golongan orang kurang upaya (OKU), telah mengalami kerosakan akibat hakisan. Struktur tangga yang sebelum ini rata kini menjadi senget dan tidak stabil. Keadaan ini meningkatkan risiko keselamatan serta menyukarkan pergerakan penduduk, khususnya golongan OKU.

Jadual 9. Perincian Hasil Dapatan FGD 6

BIL.	ISU	PENERANGAN
FGD 6: Dialog Bersama Komuniti Kampung Lawa Mondou Tarikh: 5 Mac 2025 Bilangan peserta: 6 orang Kaedah: Perbincangan dalam satu kumpulan		
1.	Kerosakan dan keperluan naik taraf jalan pertanian	Penduduk Kampung Lawa Mondou yang majoritinya bergantung kepada sektor pertanian menghadapi kesukaran mengangkut hasil tanaman akibat keadaan jalan raya yang rosak dan kurang sesuai digunakan. Walaupun jalan sedia ada telah dibina, kerja naik taraf seperti penurapan <i>asfalt</i> atau konkrit diperlukan bagi meningkatkan ketahanan jalan dan memudahkan pengangkutan hasil pertanian ke pasaran. Dalam jangka pendek, penduduk mencadangkan penaburan batu bagi mengurangkan keadaan jalan yang licin dan berlumpur, khususnya ketika musim hujan. Keadaan jalan yang teruk turut menyukarkan pergerakan kenderaan pacuan empat roda (4WD), meningkatkan risiko kerosakan kenderaan serta menjejaskan aktiviti harian dan ekonomi komuniti.
2.	Cabaran terhadap sektor pertanian dan sumber pendapatan komuniti	Majoriti penduduk Kampung Lawa Mondou, iaitu sekitar 90 peratus, bergantung kepada aktiviti pertanian seperti berkebun dan menoreh getah sebagai sumber pendapatan utama. Walau bagaimanapun, komuniti berdepan beberapa cabaran yang menjejaskan produktiviti dan pendapatan iaitu gangguan haiwan perosak seperti tikus dan burung yang merosakkan tanaman, khususnya padi bukit yang pernah diusahakan penduduk. Selain itu, kecurian hasil pertanian dan hasil torehan getah serta peningkatan kos penyelenggaraan kebun turut menjadi cabaran kepada komuniti.
3.	Kekangan kualiti air dan akses bekalan air bersih terhad	Penduduk Kampung Lawa Mondou bergantung sepenuhnya kepada sistem bekalan air graviti sebagai sumber air harian. Walau bagaimanapun, sistem tersebut tidak menjamin kualiti dan keselamatan air kerana penyelenggaraannya bergantung kepada usaha komuniti dan tidak melalui proses rawatan seperti sistem bekalan air kerajaan.

BIL.	ISU	PENERANGAN
		Usaha menambah sumber bekalan air juga turut berdepan kekangan topografi berbukit dan kos pemasangan pam yang tinggi. Penduduk perlu memasak air sebelum diminum atau menggunakan penapis air bagi mengurangkan risiko pencemaran. Penduduk juga turut menyuarakan kebimbangan terhadap risiko penyakit bawaan air seperti <i>leptospirosis</i> .
4.	Kekangan pendaftaran kelahiran dan akses dokumen identiti	Terdapat kes dalam komuniti melibatkan penduduk yang berkahwin dengan pasangan bukan warganegara dan menghadapi kesukaran dalam mendaftarkan kelahiran anak. Terdapat anak yang tidak mempunyai sijil kelahiran dan seterusnya tidak dapat memohon kad pengenalan, walaupun adik-beradik yang dilahirkan kemudian berjaya memperoleh sijil kelahiran. Usaha mendapatkan penjelasan daripada pihak berkaitan juga didapati belum memberikan maklumat yang jelas mengenai prosedur penyelesaian, menyebabkan keluarga berdepan ketidakpastian dalam menangani kes tersebut.
5.	Kekangan akses kepada Program Rumah SMJ akibat syarat kelayakan yang ketat	Komuniti Kampung Lawa Mondou menghadapi kesukaran mendapatkan bantuan di bawah Program Rumah SMJ kerana perlu memenuhi beberapa syarat yang ditetapkan. Selain keutamaan kepada pemohon yang berdaftar dalam sistem e-Kasih, pemohon perlu memiliki tapak tanah sendiri yang memenuhi spesifikasi tertentu, termasuk boleh diakses kenderaan serta mempunyai kemudahan asas seperti jalan dan tiang elektrik bagi memudahkan penghantaran bahan binaan. Namun, kebanyakan penduduk memiliki tanah bergeran yang terletak di kawasan kebun atau pedalaman tanpa kemudahan infrastruktur tersebut. Keadaan ini menyebabkan ramai pemohon gagal memenuhi syarat semasa pemeriksaan tapak dan tidak layak menerima bantuan perumahan walaupun mempunyai keperluan ekonomi.
6.	Gangguan bekalan elektrik yang kerap	Penduduk berhadapan dengan gangguan bekalan elektrik yang berlaku secara kerap, khususnya pada waktu petang dan ketika hujan lebat atau angin kencang. Menurut peserta, gangguan bekalan elektrik boleh berlaku sehingga dua atau tiga kali dalam tempoh seminggu apabila cuaca buruk berterusan.

BIL.	ISU	PENERANGAN
7.	Beban kos pengangkutan pendidikan bagi pelajar luar bandar	Penduduk menghadapi cabaran dari segi kos pengangkutan anak-anak ke sekolah, khususnya bagi pelajar yang perlu berulang-alik ke SMK Telipok yang terletak kira-kira 10 kilometer dari kampung. Kos pengangkutan menggunakan perkhidmatan tertentu adalah sekitar RM200 sebulan bagi seorang anak, manakala sedikit pengurangan diberikan sekiranya lebih daripada seorang anak menggunakan perkhidmatan yang sama (sekitar RM160 seorang).

Jadual 10. Perincian Hasil Dapatan FGD 7

BIL.	ISU	PENERANGAN
FGD 7: Dialog Bersama Komuniti Kg Cenderamata 2 Likas Tarikh: 5 Mac 2026 Bilangan peserta: 14 orang Kaedah FGD: Perbincangan dalam tiga kumpulan		
1.	Cabaran peluang pekerjaan bagi golongan berusia	Penduduk menghadapi kesukaran untuk mendapatkan pekerjaan, khususnya dalam kalangan individu yang berusia hampir 40 tahun ke atas. Peluang pekerjaan lebih banyak memihak kepada golongan muda kerana majikan cenderung mengutamakan pekerja yang lebih muda. Keadaan ini menjadi lebih mencabar selepas pandemik COVID-19 apabila sebahagian pekerja kehilangan pekerjaan akibat Perintah Kawalan Pergerakan (PKP) dan menghadapi kesukaran untuk kembali ke pasaran kerja.
2.	Tekanan kos sara hidup terhadap warga emas	Warga emas menghadapi cabaran peningkatan kos sara hidup yang menyebabkan perbelanjaan harian semakin membebankan. Golongan warga emas yang tidak lagi bekerja terpaksa bergantung kepada bantuan dan sokongan anak-anak untuk menampung keperluan harian. Penduduk menyatakan bahawa pencen yang diterima, khususnya bagi bekas pekerja sektor swasta, adalah terhad berbanding penjawat awam. Keadaan ini mengehadkan kemampuan kewangan mereka dalam menghadapi peningkatan kos barangan dan perkhidmatan.
3.	Kebimbangan keselamatan dan jenayah komuniti	Penduduk berhadapan dengan cabaran keselamatan akibat kes penagihan dadah, kecurian dan pecah rumah yang menimbulkan kebimbangan dalam komuniti. Kejadian tersebut bukan sahaja melibatkan pihak luar, tetapi turut berlaku dalam kalangan individu di kawasan kejiranan sendiri. Keadaan ini menyebabkan penduduk perlu meningkatkan kawalan keselamatan kediaman pada setiap masa, memandangkan kejadian pecah rumah boleh berlaku walaupun pada waktu siang. Selain itu, kes kecurian kabel elektrik turut menyebabkan gangguan kepada kemudahan awam, termasuk menyebabkan kawasan masjid menjadi gelap.

BIL.	ISU	PENERANGAN
4.	Risiko banjir akibat faktor cuaca dan kawasan rendah	Penduduk menghadapi masalah banjir yang berlaku apabila fenomena air pasang berlaku serentak dengan hujan lebat. Keadaan ini menyebabkan paras air meningkat dan melimpah sehingga memasuki kawasan rumah penduduk, termasuk rumah yang bersaiz kecil dan berhampiran kawasan terdedah.
5.	Penyalahgunaan sambungan elektrik dan ketidakstabilan bekalan tenaga	Sebahagian penduduk menghadapi kesukaran mendapatkan sambungan elektrik yang sah. Keadaan ini menyebabkan mereka bergantung kepada perkongsian meter elektrik atau menarik sambungan kabel daripada rumah jiran melalui persetujuan bersama. Kos penggunaan elektrik dikongsi antara beberapa isi rumah berdasarkan persefahaman komuniti. Pada masa yang sama, peserta turut membangkitkan kebimbangan bahawa terdapat pihak yang menggunakan bekalan elektrik tanpa sambungan rasmi dan tidak menanggung kos bil. Keadaan ini menyebabkan penggunaan tenaga elektrik berlebihan seperti penggunaan penghawa dingin.
6.	Ketidakpastian penempatan dan akses terhad kepada bantuan perumahan	Sebahagian penduduk di kawasan tepi sungai menghadapi cabaran kerana kediaman mereka tidak mempunyai lot tanah berdaftar, berbeza dengan kawasan lain yang mempunyai status lot yang jelas. Terdapat kira-kira 60 buah rumah yang didiami oleh penduduk berstatus warganegara tetapi tidak mempunyai lot penempatan yang sah. Penduduk telah menerima notis berkaitan kediaman mereka dan berharap pihak kerajaan dapat menyediakan penyelesaian, termasuk bantuan penempatan alternatif seperti Program Perumahan Rakyat (PPR). Namun, kekurangan pengetahuan mengenai proses permohonan dan keterbatasan dari segi pendidikan menyebabkan sebahagian penduduk tidak mengetahui saluran yang betul untuk mendapatkan bantuan.
7.	Kekangan pendaftaran kelahiran akibat ketiadaan sijil perkahwinan ibu bapa	Penduduk menghadapi cabaran dalam proses pendaftaran dokumen pengenalan diri, khususnya sijil kelahiran anak, apabila ibu bapa tidak mempunyai sijil perkahwinan rasmi. Terdapat kes di mana perkahwinan lama yang berlaku sekitar tahun 1970-an tidak didaftarkan secara formal kerana pada ketika itu kepentingan dokumen perkahwinan tidak begitu diberi perhatian. Walaupun anak-anak telah dilahirkan dan permohonan dokumen telah dibuat, proses pengeluaran sijil kelahiran menjadi tertangguh kerana sijil perkahwinan ibu bapa kini menjadi salah satu dokumen sokongan utama yang diperlukan.

BIL.	ISU	PENERANGAN
8.	Kekurangan ruang tempat meletak kenderaan dan kesesakan kawasan perumahan	Penduduk menghadapi masalah kekurangan ruang tempat meletak kenderaan yang semakin ketara akibat pertambahan jumlah kenderaan penduduk. Kawasan tempat meletak kenderaan di lorong baru adalah terhad dan tidak mampu menampung keperluan penduduk. Keadaan ini menjadi lebih mencabar apabila sesebuah keluarga mempunyai ramai ahli yang memiliki kenderaan, menyebabkan ruang sedia ada tidak mencukupi.

Jadual 11. Perincian Hasil Dapatan FGD 8

BIL.	ISU	PENERANGAN
FGD 8: Dialog Bersama Komuniti Kg Rampayan Tarikh: 6 Mac 2026 Bilangan peserta: 8 orang Kaedah FGD: Perbincangan dalam tiga kumpulan		
1.	Kejadian banjir berulang yang menjejaskan kehidupan penduduk	Penduduk berhadapan dengan kejadian banjir yang berlaku secara kerap. Banjir ini berlaku terutamanya selepas hujan lebat selama dua hingga tiga jam. Banjir menyebabkan kerosakan harta benda termasuk peralatan dapur dan menjejaskan kehidupan harian penduduk. Peserta turut menjelaskan bahawa banjir tidak hanya berlaku kepada rumah yang berhampiran sungai, malah turut menjejaskan kawasan penempatan lain. Antara punca utama banjir ialah saiz laluan air di bawah jambatan yang terlalu sempit berbanding kapasiti sungai. Keadaan ini menyebabkan aliran air tidak dapat mengalir dengan lancar ketika hujan lebat, lalu air bertakung dan melimpah semula ke kawasan penempatan.
2.	Pendangkalan sungai menjejaskan mata pencarian nelayan	Sungai yang menjadi laluan utama ke laut mengalami pendangkalan dan memerlukan kerja-kerja pengorekan dengan segera. Keadaan sungai yang cetek menghalang bot nelayan daripada keluar ke laut. Keadaan ini menyebabkan sebahagian ahli nelayan tidak dapat menjalankan aktiviti penangkapan ikan selama beberapa bulan. Majoriti nelayan bergantung kepada hasil tangkapan harian sebagai sumber pendapatan utama. Keadaan ini memberi kesan langsung terhadap pendapatan isi rumah dan kelangsungan ekonomi komuniti
3.	Kelemahan organisasi komuniti dan akses kepada modal ekonomi	Terdapat individu yang tampil memimpin dalam komuniti namun tahap penglibatan dan tindakan yang sebenar masih rendah. Selain itu, wanita di kampung mempunyai potensi untuk menjalankan aktiviti ekonomi, namun tiada persatuan atau organisasi yang menghimpunkan mereka.

BIL.	ISU	PENERANGAN
		Keadaan ini menyebabkan mereka sukar mendapatkan maklumat, sokongan dan akses kepada sumber pembiayaan. Ramai tidak mengetahui saluran untuk mendapatkan modal perniagaan selain skim pembiayaan sedia ada seperti AIM.
4.	Kekangan pengurusan sisa pukal dan pembuangan sampah	Sistem pelupusan sisa sedia ada hanya sesuai untuk sisa domestik biasa, manakala sisa pukal seperti kayu, tilam dan barangan bersaiz besar tidak boleh dibuang ke dalam tong sampah awam. Akibat ketiadaan kaedah atau kemudahan pelupusan yang sesuai, sisa-sisa tersebut diletakkan di tepi tong sampah dan dibiarkan terkumpul.
5.	Peningkatan risiko demam denggi akibat persekitaran yang tidak kondusif	Berlaku peningkatan kes demam denggi dalam komuniti yang disebabkan oleh masalah kebersihan persekitaran selepas kejadian banjir. Longgokan sampah serta saluran yang tidak lancar menyebabkan air bertakung. Keadaan ini mewujudkan persekitaran yang sesuai untuk pembiakan nyamuk <i>Aedes</i> . Peserta turut berkongsi pengalaman ahli keluarga yang dijangkiti demam denggi selepas kejadian banjir, sedangkan sebelum ini tiada kes dilaporkan.

Jadual 12. Perincian Hasil Dapatan FGD 9

BIL.	ISU	PENERANGAN
FGD 9: Dialog Bersama Komuniti Kg Kalansanan Tarikh: 6 Mac 2026 Bilangan peserta: 21 orang Kaedah FGD: Perbincangan dalam empat kumpulan		
1.	Pendangkalan sungai dan limpahan air pasang menyebabkan banjir di kawasan penempatan	Kawasan kediaman penduduk sering dilanda banjir ketika air pasang kerana paras air sungai meningkat dan melimpah ke kawasan rumah. Antara punca utama ialah keadaan sungai yang semakin cetek akibat penambakan dan pembangunan di kawasan sekitar. Keadaan ini mengurangkan kapasiti sungai untuk menampung aliran air menyebabkan air tidak dapat mengalir dengan lancar lalu melimpah ke kawasan penempatan, terutama ketika air pasang.
2.	Peningkatan kes demam denggi akibat bencana banjir	Kawasan kampung mencatatkan peningkatan kes demam denggi yang dikaitkan dengan kejadian banjir. Apabila air banjir naik, sampah akan dihanyutkan dan terkumpul di kawasan penempatan. Keadaan ini mewujudkan persekitaran yang kotor serta berpotensi menyebabkan air bertakung, sekali gus menjadi habitat pembiakan nyamuk <i>Aedes</i> .
3.	Kekangan pengurusan sisa pepejal dan keselamatan jalan raya	Lokasi tong sampah yang menghalang jarak penglihatan pengguna jalan raya ketika keluar masuk simpang menimbulkan risiko keselamatan. Selain itu, tong sampah sering penuh kerana turut digunakan oleh penduduk dari kawasan berhampiran. Pembuangan sisa pukal seperti kayu dan bahan binaan turut menyebabkan kapasiti tong tidak mencukupi serta menjadikan kawasan sekitar tidak terurus. Pengumpulan sampah yang berterusan juga dikaitkan oleh penduduk dengan peningkatan risiko pembiakan nyamuk <i>Aedes</i> dan penularan demam denggi.
4.	Keterbatasan peranan KRT dalam	Peranan KRT di kawasan kampung masih belum berfungsi secara optimum sebagai platform pembangunan komuniti. Antara cabaran yang dikenal pasti ialah tahap komitmen ahli yang rendah, termasuk dari segi penyertaan dan sumbangan kewangan bagi menjayakan aktiviti KRT. Walaupun KRT

BIL.	ISU	PENERANGAN
	pembangunan komuniti	diwujudkan untuk memberi manfaat kepada komuniti melalui pelaksanaan aktiviti seperti sukan, gotong-royong dan program kemasyarakatan, pelaksanaannya masih kurang aktif dan belum dapat dimanfaatkan sepenuhnya oleh penduduk.
5.	Gangguan bunyi dan ketenteraman komuniti	Gangguan bunyi berpunca daripada penggunaan motosikal yang menggunakan ekzos tanpa penyenyap bunyi (<i>silencer</i>). Bunyi motosikal yang kuat, khususnya pada waktu malam, mengganggu ketenteraman penduduk dan menyebabkan gangguan terhadap waktu tidur. Keadaan ini berlaku secara berulang dan turut melibatkan beberapa buah motosikal pada satu-satu masa.
6.	Kebimbangan keselamatan akibat kehadiran individu luar komuniti	Penduduk meluahkan rasa kurang selesa terhadap kehadiran individu dari kawasan bersebelahan yang didakwa mengaitkan diri mereka dengan kampung tersebut walaupun bukan merupakan penduduk asal. Keadaan ini menyukarkan komuniti untuk mengenal pasti latar belakang individu yang berada di sekitar kawasan mereka, khususnya apabila berlaku kejadian kecurian atau isu keselamatan. Berbeza dengan penduduk tempatan yang lebih mudah dikenal pasti melalui hubungan kejiwaan, kehadiran individu luar yang tidak diketahui tempat tinggal atau statusnya menyukarkan usaha pemantauan komuniti serta menimbulkan kebimbangan terhadap aspek keselamatan setempat.
7.	Gangguan bekalan elektrik yang tidak stabil	Penduduk mengalami gangguan bekalan elektrik secara berkala yang menyebabkan sebahagian kawasan terputus bekalan secara bergilir-gilir. Dalam keadaan tertentu, kerosakan pada sistem bekalan turut menyebabkan keseluruhan kampung mengalami kegelapan. Tempoh gangguan lazimnya berlangsung antara dua hingga tiga jam, namun dalam kes tertentu boleh berlanjutan sehingga enam jam.
8.	Sambungan air tidak sah akibat kekangan akses kepada bekalan air rasmi	Terdapat kejadian sambungan air secara tidak sah oleh sesetengah pihak yang belum mempunyai sambungan air berdaftar atau belum menyelesaikan proses pembayaran. Keadaan ini berlaku apabila individu yang belum mempunyai akses rasmi kepada bekalan air mengambil jalan alternatif dengan membuat sambungan sendiri tanpa kebenaran.

4.2 Pengutamaan Isu

4.2.1 Pengutamaan Isu 1: Bencana banjir

Bencana banjir merupakan antara cabaran alam sekitar dan kesejahteraan komuniti yang berulang di kawasan Parlimen Sepanggar, khususnya di kawasan penempatan seperti Kg Bantayan Inanam, Kg Unggun, Kg Kalansanan, Kg Cenderamata 2 Likas dan Kg Rampayan. Kejadian banjir bukan sahaja menjejaskan keselamatan penduduk, malah turut menyebabkan kerosakan harta benda, gangguan pergerakan serta menjejaskan aktiviti ekonomi dan kehidupan harian komuniti.

Berdasarkan hasil pemetaan isu di kawasan berkenaan, kejadian banjir dipengaruhi oleh beberapa faktor yang saling berkaitan, termasuk keadaan sistem perparitan yang tidak sistematik dan kurang diselenggara, aktiviti pendalaman sungai yang perlu dipertingkatkan, serta fenomena air pasang dan hujan lebat yang meningkatkan risiko limpahan air. Bahagian ini akan membincangkan tiga faktor utama yang menyumbang kepada kejadian banjir di kawasan Parlimen Sepanggar, dengan memberi tumpuan kepada aspek infrastruktur saliran, pengurusan sungai serta faktor cuaca dan pasang surut.

Infrastruktur perparitan yang tidak sistematik dan tidak memadai

Kejadian banjir di beberapa kawasan Parlimen Sepanggar berpunca daripada sistem perparitan yang tidak sistematik, berkapasiti rendah dan tidak diselenggara secara berkala. Di Kg Bantayan Inanam dan Kg Unggun, sistem perparitan sedia ada didapati tidak lagi sepadan dengan perubahan guna tanah dan peningkatan pembangunan di kawasan sekitar. Keadaan ini menunjukkan bahawa masalah banjir bukan semata-mata disebabkan oleh jumlah hujan yang tinggi, tetapi turut berkait rapat dengan kelemahan perancangan, penyelenggaraan dan keupayaan infrastruktur saliran dalam menampung aliran air semasa hujan lebat.

Di Kg Bantayan Inanam, masalah perparitan telah berlarutan selama beberapa tahun tanpa penyelesaian yang berkesan. Seorang peserta FGD menyatakan bahawa tiada lawatan atau tindakan susulan berkaitan masalah perparitan dalam tempoh kira-kira lima tahun, walaupun perkara tersebut telah dibawa kepada pihak berkaitan.

“itulah masalah perparitan. Sejak lima tahun ini tiada lawatan.. Kami panggil YB itu semua pigi tengok sampai sekarang tidak ada tindakan”

(Penduduk Kg Bantayan Inanam)

Keadaan ini mencerminkan kelemahan dari aspek pemantauan dan penyelenggaraan infrastruktur saliran, khususnya apabila aduan komuniti tidak diterjemahkan kepada tindakan pembaikan yang berterusan. Dalam konteks pengurusan banjir,

penyelenggaraan berkala amat penting bagi memastikan parit tidak tersumbat, aliran air tidak terhalang dan kapasiti saluran kekal berfungsi mengikut keperluan semasa.

Selain isu penyelenggaraan, pembangunan fizikal di sekitar Kg Bantayan Inanam turut dilihat mengubah laluan semula jadi air. Terdapat kawasan yang dahulunya merupakan laluan sungai atau parit besar tetapi telah ditambah dan dibangunkan, termasuk pembinaan jalan serta struktur *culvert* yang didakwa bersaiz kecil dan mudah tersumbat. Lebih membimbangkan, kerja penambakan tanah sehingga hampir ke sempadan lot serta pembinaan parit yang sempit turut menyukarkan kerja-kerja penyelenggaraan dan pengorekan menggunakan jentera. Melalui temu bual yang telah dijalankan:

"Di kilang ini ada satu kan dulu itu sungai sekarang dia pasang dia timbunkan buat jalan itu air langsung tidak boleh jalan di bawah. Salah satu masalah dia besar lah. Dulu itu parit besar, parit untuk pembuangan air kampung ikut sungai. Tapi bila dia buat kilang dia buat culvert, tersumbat bah. Sekarang air dia akan pigi tempat kami itu lah bertembung itu air semua banjir dalam lah"

(Penduduk Kg Bantayan Inanam)

"Itu kilang saya tidak tahu apa tapi welding pun ada. Kecil-kecil dia punya culvert untuk khas untuk piping bah. Bukan melimpah air, dia sumbat air balik. Jadi tiada tempat keluar. Tu culvert tidak dapat menampung air banyak jadi tu air stuck lah. Dia akan kembali ke atas lah. Jadi baru dia bertembung di tempat kami. Itu kilang sana kan dia awal bikin dia timbun dia punya tanah dia beli tanah dia timbun dia kasi sampai sempadan tanah dia. Bila yang sebelah lagi dia timbun dia kasi sampai sempadan dia lepas itu dia bikin rumah itu parit. Untuk maintenance itu hitachi ka apa tidak boleh limpas sebab telampau sempit jadi kalau maintenance pengorekan tidak boleh limpas, sempit"

(Penduduk Kg Bantayan Inanam)

Keadaan ini menyebabkan kapasiti sistem saluran sedia ada tidak lagi mencukupi untuk menampung peningkatan jumlah dan kelajuan aliran air, khususnya ketika hujan lebat. Masalah menjadi lebih ketara apabila *culvert* tersumbat atau mempunyai kapasiti yang terlalu kecil, menyebabkan aliran air menjadi terhad dan air mula bertakung sebelum melimpah ke kawasan kediaman. Jika keadaan ini berterusan, risiko kejadian banjir akan meningkat dan berpotensi menyebabkan kerosakan terhadap rumah serta harta benda, selain mengganggu pergerakan penduduk dan menjejaskan aktiviti ekonomi serta kehidupan harian komuniti.

Di Kg Unggun, masalah banjir kilat dilaporkan semakin ketara seiring dengan perkembangan pembangunan di sekitar kawasan kampung. Pembangunan baharu

seperti kawasan kedai dan projek infrastruktur termasuk *flyover* telah meningkatkan jumlah aliran air yang masuk ke sistem perparitan sedia ada. Sebahagian sistem perparitan tersebut dibina sebelum berlakunya perkembangan pembangunan berkenaan dan mempunyai kapasiti yang lebih kecil. Keadaan ini menyebabkan air dari kawasan pembangunan mengalir ke parit kampung yang tidak direka bentuk untuk menampung peningkatan jumlah aliran air. Ketika hujan lebat, kapasiti saluran yang terhad boleh menyebabkan air melimpah dan mengakibatkan banjir kilat dalam tempoh yang singkat, termasuk dalam masa sekitar satu jam. Melalui temu bual yang telah dijalankan:

“masalah sistem perparitan di kampung ini kalau kita tengok pembangunan dulu dengan sekarang pembangunan ini semakin pesat kalau di kawasan-kawasan dekat kampung di mana ada flyover dia pembangunan macam kedai-kedai tepi kampung. Jadi itu air bila ada hujan lebat mesti akan menjadi banjir kilat kawasan kampung. Ini kerana parit yang sebelum ini tidak dapat menampung. Kerna parit yang dibuat sebelum projek fly over atau pembangunan sebelum ini kan paritnya kecil jadi bila air itu turun dari Kawasan ini dia akan terus ke Kawasan parit yang ada di kampung. Kalau begitu dia Cuma satu jam pun akan menjadikan banjir kilat di kampung”

(Penduduk Kg Unggun)

Secara keseluruhannya, keadaan di kedua-dua kampung menunjukkan terdapat ketidakselarasan antara perkembangan pembangunan fizikal dengan kapasiti infrastruktur saluran sedia ada. Sistem perparitan yang pada asalnya sesuai dengan keadaan guna tanah ketika dibina mungkin tidak lagi mampu menampung peningkatan aliran air apabila kawasan sekitar mengalami pembangunan pesat. Sekiranya pembangunan baharu tidak disertai dengan penilaian terhadap kesan hidrologi serta kapasiti sistem saluran sedia ada, peningkatan aliran air berpotensi memberi beban tambahan kepada kawasan kampung yang lebih rendah dan terdedah kepada banjir. Keadaan ini menyebabkan komuniti setempat turut menanggung kesan daripada keterbatasan sistem saluran dan perancangan infrastruktur di kawasan sekitar.

Aktiviti pendangkalan sungai

Keadaan sungai yang semakin cetek dan tidak mempunyai kapasiti aliran yang mencukupi dikenal pasti sebagai salah satu faktor yang menyumbang kepada kejadian banjir di kawasan Parlimen Sepanggar. Di Kg Unggun dan Kg Kalansanan, proses pendangkalan sungai telah mengurangkan keupayaan sungai untuk menampung dan mengalirkan air, khususnya ketika hujan lebat dan fenomena air pasang. Keadaan ini menjadi lebih kritikal apabila perubahan fizikal di sekitar sungai, termasuk pembangunan dan penambakan tanah, berpotensi menyempitkan laluan air serta mengurangkan kapasiti sungai.

Di Kg Unggun, penduduk membangkitkan isu pendangkalan Sungai Unggun, khususnya di sekitar kawasan pembinaan jambatan UiTM hingga ke bahagian muara. Keadaan sungai yang semakin cetek dipercayai menyebabkan aliran air menjadi kurang lancar dan mengurangkan keupayaan sungai untuk mengalirkan air keluar dari kawasan kampung. Menurut perbandingan yang dibuat oleh komuniti setempat, kejadian banjir pada masa kini didapati lebih kerap berbanding ketika keadaan sungai masih lebih dalam. Perubahan keadaan fizikal sungai tersebut dilihat oleh penduduk sebagai antara faktor yang berkait dengan peningkatan risiko banjir di kawasan kampung. Melalui temu bual yang dijalankan:

"kadang-kadang bila JKKK bilang tadi banjir kan sebab bila air cetek air kita tidak berapa jalan. Sekarang ini pembinaan jambatan UiTM dari sana dia sudah cetek. Jadi sampai pergi luar ini di muara"

(Penduduk Kg Unggun)

"Sungai sekarang yang ada di kawasan ini adalah kawasan cetek..sungai unggun"

(Penduduk Kg Unggun)

Di Kg Kalansanan, sungai yang cetek berkait dengan pembangunan dan aktiviti penambakan tanah di kawasan sekitar sungai. Kewujudan penempatan baru serta aktiviti penimbunan tanah telah menghadkan laluan aliran sungai dan menyebabkan air tidak dapat mengalir dengan lancar. Keadaan ini menyebabkan air melimpah ke kawasan penempatan penduduk. Masalah ini menjadi lebih ketara ketika air pasang dan apabila paras air sungai meningkat. Melalui temu bual yang telah dijalankan:

"Sebab sungai itu sudah cetek. Pasal ada penempatan di sana. Ada penimbunan yang melebihi bah di sana. Jadi air itu muntah ke sini. Jadi kalau air pasang, naik ke sini. Itu yang saya minta untuk membesarkan sungai dalamkan. Bila itu terjadi itu air gustan balik tempat kami yang jadi sasaran."

(Penduduk Kg Kalansanan)

Keadaan di Kg Kalansanan menunjukkan bahawa isu pendangkalan sungai perlu dilihat bersama aspek pengurusan guna tanah di sepanjang rizab dan koridor sungai. Apabila sungai semakin cetek, pembangunan atau aktiviti penambakan tanah yang dilakukan berhampiran laluan sungai boleh menghadkan ruang aliran air dan mengurangkan kapasiti sungai untuk menampung lebihan aliran. Keadaan ini menjadi lebih kritikal ketika air pasang apabila paras air sungai meningkat dan kapasiti aliran yang terhad menyebabkan air lebih mudah melimpah ke kawasan daratan.

Secara keseluruhannya, maklum balas komuniti menunjukkan bahawa keadaan sungai yang semakin cetek merupakan antara isu yang perlu diberi perhatian dalam pengurusan risiko banjir di Parlimen Sepanggar. Aktiviti pembangunan, penambakan tanah dan perubahan fizikal di sekitar sungai berpotensi mempengaruhi kapasiti aliran sungai, manakala ketiadaan kerja pemuliharaan atau pendalaman di lokasi yang kritikal boleh menyebabkan masalah menjadi lebih ketara. Sehubungan itu, pengurusan sungai perlu dilaksanakan secara menyeluruh melalui penilaian tahap pendangkalan, kerja pengorekan atau pendalaman di lokasi yang bersesuaian, pemantauan kawasan muara serta kawalan terhadap aktiviti penambakan dan pembangunan yang berpotensi mengganggu laluan air. Pendekatan bersepadu ini penting bagi mengekalkan kapasiti sungai dan mengurangkan risiko limpahan air kepada kawasan penempatan.

Fenomena air pasang dan hujan lebat

Fenomena air pasang yang berlaku serentak dengan hujan lebat merupakan faktor semula jadi yang meningkatkan risiko dan keterukan banjir di beberapa kawasan Parlimen Sepanggar. Keadaan ini lebih ketara di kawasan penempatan yang berhampiran sungai, kawasan rendah dan kawasan yang mempunyai hubungan langsung dengan sistem saliran menuju ke laut. Apabila hujan lebat berlaku dalam tempoh yang sama dengan air pasang, aliran air dari kawasan daratan menjadi perlahan kerana paras air di sungai dan kawasan hilir meningkat. Keadaan tersebut menyebabkan air sukar dilepaskan dan seterusnya meningkatkan risiko limpahan ke kawasan kediaman.

Di Kg Kalansanan, penduduk yang tinggal di kawasan rendah berhadapan dengan risiko kemasukan air ketika fenomena air pasang. Paras air pasang sering meningkat sehingga menghampiri kawasan rumah, menyebabkan penduduk menghadapi kesukaran untuk menghalang air daripada memasuki kediaman. Melalui temu bual yang dijalankan:

"Sama seperti teman-teman, air pasang, naik. Saya tinggal di bawah, selalu air pasang dia naik. bagaimana cara dia supaya banjir tidak masuk, pergi ke rumah. Susah kalau musim banjir naik, susah."

(Penduduk Kg Kalansanan)

Keadaan ini menunjukkan bahawa kedudukan topografi penempatan turut memainkan peranan penting dalam menentukan tahap kerentanan komuniti. Penduduk yang tinggal di kawasan rendah mempunyai risiko yang lebih tinggi apabila berlaku peningkatan paras air, khususnya apabila sistem sungai dan perparitan tidak dapat mengalirkan air keluar dengan pantas.

Situasi yang lebih kritikal di Kg Cenderamata 2 Likas apabila air pasang berlaku serentak dengan hujan lebat. Pertembungan kedua-dua fenomena ini menyebabkan paras air meningkat sehingga melimpah ke kawasan rumah. Keadaan ini menunjukkan bahawa risiko banjir tidak semata-mata bergantung kepada jarak rumah dengan sungai, tetapi turut dipengaruhi oleh kombinasi faktor cuaca, pasang surut dan keupayaan sistem saliran kawasan tersebut. Melalui temu bual yang dijalankan:

"Kalau bincang alam itu pula, kalau bertembung air pasang dan hujan, banjir lah sampai lebih di situ air itu. Tapi di sana, di depan rumah sana, rumah ini masuk. Rumah yang pun kecil masuk."

(Penduduk Kg Cenderamata 2 Likas)

Di Kg Rampayan, bencana banjir berlaku secara berulang dan memberikan kesan langsung terhadap harta benda penduduk. Banjir yang berlaku menyebabkan peralatan dapur dan barangan rumah rosak. Keadaan ini menggambarkan bahawa banjir bukan sekadar gangguan sementara kepada penduduk, tetapi turut membawa kerugian ekonomi kepada isi rumah, khususnya apabila barangan keperluan harian dan peralatan rumah perlu diganti selepas setiap kejadian banjir. Melalui temu bual yang dijalankan:

"Masalah di Kampung Rumpayan ini selalu terlibat banjir. Jadi apabila melibatkan banjir, bayangkan semua peralatan dapur rosak."

(Penduduk Kg Rampayan)

Keadaan ini ditambah apabila hujan berterusan selama dua hingga tiga jam menyebabkan kawasan kampung boleh mengalami banjir yang serius. Tempoh hujan yang panjang menyebabkan jumlah air yang terkumpul semakin meningkat, sementara sistem saliran yang terhad memerlukan masa yang lebih lama untuk mengalirkan air. Melalui temu bual yang dijalankan:

"Kalau sudah hujan dua, tiga jam sebarang itu banjir, betul-betul banjir di sini. Ini yang paling susah, sini. Sini paling susah."

(Penduduk Kg Rampayan)

Secara keseluruhannya, bencana banjir di Kg Kalansanan, Kg Cenderamata 2 Likas dan Kg Rampayan menunjukkan bahawa air pasang dan hujan lebat merupakan faktor yang saling memperkuat risiko banjir, khususnya apabila berlaku serentak. Hujan lebat meningkatkan jumlah air yang perlu dialirkan, manakala air pasang mengehadkan keupayaan air untuk keluar melalui sungai dan sistem saliran. Kesannya, air bertakung lebih lama, melimpah ke kawasan kediaman dan menyebabkan kerosakan harta benda serta gangguan terhadap kehidupan penduduk.

Oleh itu, pengurusan risiko banjir di Parlimen Sepanggar perlu mengambil kira faktor pasang surut dan corak hujan secara serentak, termasuk melalui sistem amaran awal, pemantauan paras air, perancangan saliran yang responsif terhadap fenomena pasang surut serta langkah perlindungan khusus bagi komuniti yang tinggal di kawasan rendah dan berisiko.

Jadual 13. Ringkasan Isu 1

Permasalahan berkaitan dengan Isu	1. Infrastruktur perparitan yang tidak sistematik dan tidak memadai 2. Aktiviti pendangkalan sungai 3. Fenomena air pasang dan hujan lebat
Cadangan	1. Jangka Pendek: Melaksanakan penyelenggaraan dan pembersihan parit, <i>culvert</i> serta sungai secara berkala, di samping meningkatkan pemantauan paras air dan sistem amaran awal ketika hujan lebat dan air pasang. 2. Jangka Sederhana: Menaik taraf kapasiti sistem perparitan dan <i>culvert</i> serta menjalankan kerja pendalaman sungai di kawasan yang dikenal pasti kritikal bagi melancarkan aliran air. 3. Jangka Panjang: Mewujudkan pelan pengurusan banjir bersepadu yang mengawal pembangunan, melindungi laluan air semula jadi dan menyediakan infrastruktur tebatan banjir yang lebih berdaya tahan.
Kumpulan Terjejas	Penduduk di kawasan parlimen Sepanggar
Kawasan	Kg Kalansanan, Kg Cenderamata 2 Likas, Kg Rampayan
SDG BERKAITAN DENGAN ISU UTAMA	
SDG yang berkaitan	Sasaran SDG Berkaitan
SDG 11: Bandar dan Komuniti Mampan	Sasaran 11.3 – Meningkatkan perancangan penempatan yang inklusif dan mampan. Sasaran 11.5 – Mengurangkan jumlah penduduk terjejas dan kerugian ekonomi akibat bencana termasuk banjir.

SDG 13: Tindakan Memerangi Iklim	Sasaran 13.1 – Memperkukuh daya tahan dan keupayaan adaptasi terhadap bahaya berkaitan iklim dan bencana alam. Sasaran 13.3 – Meningkatkan pendidikan, kesedaran dan kapasiti berkaitan adaptasi, pengurangan impak dan amaran awal.
----------------------------------	--

4.2.2 Pengutamaan Isu 2: Ketiadaan pengurusan sisa yang sistematik

Ketiadaan pengurusan sisa yang sistematik merupakan antara isu utama yang dihadapi oleh komuniti di Kg Ruminding, Kg Rampayan dan Kg Kalansanan, Kg Pulau Sepanggar dan Kg Unggun. Pengurusan sisa di kawasan kampung ini masih banyak bergantung kepada inisiatif individu dan komuniti, tanpa sistem kutipan, pelupusan dan pengasingan sisa yang konsisten.

Di Kg Ruminding, penduduk menguruskan sampah secara sendiri, termasuk membakar sampah tertentu dan membawa bahan seperti botol serta tin ke Tamparuli untuk dilupuskan atau dijual. Melalui temu bual yang dijalankan:

“kena bakar lah orang kampung membakar-bakar sendiri ja lah kalau yang macam tin-tin yang botol-botol kan bawa pergi Tamparuli dulu baru buang. Bukan buang lah kalau yang macam botol-botol tin-tin lah tapi kalau yang tin aluminium jual lah”

(Penduduk Kg Ruminding)

Keadaan ini menunjukkan ketiadaan perkhidmatan kutipan sisa yang menyeluruh menyebabkan komuniti mengambil pendekatan alternatif yang tidak mesra alam. Sikap sebahagian masyarakat yang membuang sampah secara tidak bertanggungjawab juga turut menyumbang kepada masalah tersebut.

Ketika air pasang, sampah yang berada di kawasan sekitar turut dihanyutkan keluar. Ini menunjukkan bahawa isu pengurusan sisa mempunyai kaitan dengan keadaan persekitaran dan risiko pencemaran kawasan pesisir. Melalui temu bual yang dijalankan:

“di sini ni kalau air pasang memang hanyut keluar semua. Kita tidak boleh cakap dia buang semua kita tidak boleh. Sebab kita sendiri yang ada pikiran kalau kau macam tiada pikiran buang saja sana begitu”

(Penduduk Kg Pulau Sepanggar)

Di Kg Rampayan, isu utama berkaitan dengan kapasiti dan skop tong sampah yang terhad. Barangan bersaiz besar seperti kayu dan tilam tidak sesuai dibuang ke dalam tong sampah biasa. Ketiadaan mekanisme khusus untuk menguruskan sisa pukat ini

menyebabkan barangan tersebut akhirnya diletakkan atau dilonggokkan di sekitar kawasan rumah sampah. Keadaan ini bukan sahaja menjejaskan kebersihan dan estetika kampung, malah berpotensi menjadi tempat pembiakan serangga dan menimbulkan risiko kesihatan kepada komuniti. Melalui temu bual yang dijalankan:

"Tapi saya rasa sampah-sampah ini bukan semua boleh dibuang dalam tong sampah. Kayu tidak boleh. Benda-benda besar tidak boleh. Masalahnya, ia berlambung di sisi tong sampah."

(Penduduk Kg Rampayan)

"Masalahnya, kita tidak boleh buang tilam di atas tong sampah. Sekarang ada beberapa tilam di sana."

(Penduduk Kg Rampayan)

Di Kg Kalansanan, penduduk menghadapi masalah tong sampah yang cepat penuh kerana penggunaannya bukan sahaja melibatkan penduduk setempat, tetapi turut menerima pembuangan sisa dari kawasan sekitar. Jenis sisa yang dibuang juga merangkumi bahan pukal seperti kayu dan barangan lain yang sepatutnya mempunyai kaedah pelupusan berbeza. Selain itu, penempatan tong sampah di lokasi tertentu turut mengganggu pandangan dan pergerakan keluar masuk penduduk. Pengurusan sampah yang tidak berkesan ini membawa peningkatan risiko penyakit seperti demam denggi. Melalui temu bual yang dijalankan:

"Sampah lagi isu sampah Sampah di luar, macam mana kita apa pasal itu kadang-kadang masalah daripada DBKK sendiri yang meletak tong sampah dia menghalang pengelihatan orang mau keluar masuk-keluar masuk simbang kami itu isu besar"

(Penduduk Kg Kalansanan)

"rumah-rumah sampah yang di depan lah dia cepat penuh sebab bukan satu kampung yang buang semua bukan lagi orang sini batu pun di maju kan batu pun di buang semua bila dia buang duit, bila dia buang semua sasa, kayu, semua itu masalah dia"

(Penduduk Kg Kalansanan)

"Masalah sampah dapat diselesaikan lah bagaimana cara dia supaya kurang sikit lah biarpun tidak terlampau tinggi kalau dia naik kan jadi dia sederhana aja naik supaya kurang sikit itu wabak denggi lah sampah tidak ada jadi penyakit denggi itu ada kurang-kurang sikit lah"

(Penduduk Kg Kalansanan)

Secara keseluruhannya, masalah pengurusan sisa pepejal di ketiga-tiga kampung bukan semata-mata berpunca daripada sikap penduduk. Masalah ini turut berkait dengan faktor struktural seperti keterbatasan perkhidmatan kutipan, kekurangan kemudahan pelupusan, pengurusan sisa pukal yang tidak jelas, kapasiti tong sampah yang terhad serta koordinasi antara pihak berkaitan. Kebergantungan sesetengah penduduk kepada kaedah pembakaran, pelupusan sendiri dan pembuangan sisa di sekitar kawasan tong menunjukkan terdapat jurang antara keperluan komuniti dengan sistem pengurusan sisa yang tersedia.

Pada masa yang sama, aspek tingkah laku dan kesedaran komuniti turut perlu diberi perhatian kerana masih terdapat penduduk yang membuang sisa secara tidak terkawal. Penyelesaian terhadap isu ini tidak boleh hanya tertumpu kepada penambahan bilangan tong sampah, sebaliknya perlu disokong oleh sistem kutipan yang lebih konsisten, kemudahan pelupusan sisa pukal, pengasingan sisa dan aktiviti kitar semula, pendidikan komuniti serta pemantauan secara bersama dengan pihak berkuasa tempatan.

Keadaan ini menunjukkan keperluan untuk mewujudkan sistem pengurusan sisa pepejal yang lebih tersusun, inklusif dan bersesuaian dengan konteks komuniti setempat. Pendekatan tersebut amat penting bagi kawasan yang mempunyai kekangan akses serta terdedah kepada faktor persekitaran seperti air pasang, yang boleh memburukkan kesan daripada pengurusan sisa yang tidak teratur.

Jadual 14. Ringkasan Isu 2

Permasalahan berkaitan dengan Isu	Ketiadaan pengurusan sisa yang sistematik
Cadangan	1. Jangka pendek: Tingkatkan kutipan sampah berkala, tambah tong sampah di lokasi sesuai dan laksanakan gotong-royong komuniti. 2. Jangka sederhana: Wujudkan kutipan khas untuk sisa pukal seperti tilam dan kayu serta galakkan pengasingan dan kitar semula. 3. Jangka panjang: Bangunkan sistem pengurusan sisa komuniti yang bersepadu melalui jadual kutipan tetap, kitar semula dan pemantauan bersama pihak berkuasa tempatan.
Kumpulan Terjejas	Penduduk rumah atas air, penduduk di luar perkadaran

Kawasan	Kg Bantayan Inanam, Kg Ruminding, Kg. Rampayan
SDG BERKAITAN DENGAN ISU UTAMA	
SDG yang berkaitan	Sasaran SDG Berkaitan
SDG 3: Kesihatan Baik dan Kesejahteraan	Sasaran 3.9: Mengurangkan penyakit dan kematian akibat pencemaran serta pencemaran udara, air dan tanah.
SDG 6: Air Bersih dan Sanitasi	Sasaran 6.3: Meningkatkan kualiti air dengan mengurangkan pencemaran dan pembuangan sisa.
SDG 11: Bandar dan Komuniti yang Selamat, Tahan Lasak dan Mampan	Sasaran 11.6: Mengurangkan kesan alam sekitar bandar melalui pengurusan sisa pepejal yang lebih baik.
SDG 12: Penggunaan dan Pengeluaran yang Bertanggungjawab	Sasaran 12.5: Mengurangkan penjejakan sisa melalui pencegahan, pengurangan, kitar semula dan guna semula.

4.2.3 Pengutamaan Isu 3: Cabaran ekonomi dan keusahawanan komuniti pinggir bandar

Cabaran ekonomi dan keusahawanan komuniti pinggir bandar merupakan antara isu yang memberi kesan terhadap kesejahteraan sosioekonomi masyarakat di kawasan Parlimen Sepanggar. Kedudukan Sepanggar yang merangkumi kawasan pesisir, penempatan pinggir bandar dan komuniti yang bergantung kepada aktiviti ekonomi tidak formal menjadikan sebahagian penduduk berhadapan dengan keterbatasan peluang pekerjaan serta sumber pendapatan yang stabil. Keadaan ini turut memberi kesan kepada golongan nelayan dan penduduk yang bergantung kepada aktiviti ekonomi berskala kecil untuk kelangsungan hidup.

Sehubungan itu, bahagian ini akan membincangkan dua subtopik utama, iaitu keterbatasan sumber pendapatan bagi nelayan dan isu pengangguran dalam kalangan masyarakat pinggir bandar, yang mencerminkan cabaran ekonomi dan keusahawanan yang dihadapi oleh komuniti di kawasan Parlimen Sepanggar.

Keterbatasan sumber pendapatan dalam sektor pertanian dan perikanan

Sektor pertanian dan perikanan merupakan antara sumber pendapatan utama bagi penduduk di beberapa kampung yang terlibat dalam pemetaan komuniti. Namun, kebergantungan kepada sektor ini tidak disokong oleh akses infrastruktur, kemudahan pengangkutan, perlindungan hasil pertanian serta keadaan persekitaran yang kondusif. Kekangan ini bukan sahaja meningkatkan kos dan beban pengeluaran, malah menghadkan keupayaan komuniti untuk memasarkan hasil dan mengekalkan sumber pendapatan secara berterusan.

Di Kg Talungan, keterbatasan pendapatan daripada aktiviti pertanian berkait rapat dengan masalah akses ke kawasan pertanian dan pengangkutan hasil. Penduduk perlu menyeberangi sungai dan memikul hasil pertanian secara manual sehingga ke lokasi yang boleh diakses oleh kenderaan sebelum hasil tersebut dapat dikumpulkan dan dibawa keluar. Melalui temu bual yang dijalankan:

“untuk orang kampung bawa hasil, kita susah semua perlu seberang sungai. Tapi kalau sekarang mereka hantar pakai...kita paksa pikul. Pikul pergi tempat yang ada kenderaan. Barulah mereka kumpul di situ dulu barulah kereta kenderaan itu angkat lah”

(Penduduk Kg Talungan)

“mereka mengalami kesukaran untuk membawa asli pertanian. Mereka terpaksa gunakan tenaga lebih. Mereka terpaksa gunakan babo (mengangkat)”

(Penduduk Kg Talungan)

“jadi penduduk kampung menghadapi masalah untuk akses ke tanah pertanian. Jadi yang menjadi keperluan kami di sini adalah tanah pertanian jalan raya yang membolehkan kami akses ke kawasan-kawasan pertanian”

(Penduduk Kg Talungan)

Keadaan ini menunjukkan bahawa kekurangan akses jalan raya bukan sekadar isu mobiliti, tetapi turut menjadi faktor yang meningkatkan beban fizikal dan kos tidak langsung kepada pengusaha pertanian. Kekangan ini berpotensi menghadkan jumlah hasil yang boleh dibawa keluar dan seterusnya menjejaskan kecekapan pemasaran serta pendapatan isi rumah.

Di Kg Lawa Mondou, pergantungan komuniti terhadap sektor pertanian adalah lebih ketara apabila kira-kira 90 peratus penduduk bergantung kepada aktiviti berkebun dan menoreh getah sebagai sumber pendapatan. Melalui temu bual yang telah dijalankan:

"di sini lebih kurang 90% bergantung harap kepada berkebun dan menorah getah. Pertanian"

(Penduduk Kg Lawa Mondou)

Namun, kebergantungan yang tinggi ini turut terdedah kepada beberapa risiko. Bagi aktiviti penanaman padi bukit yang pernah dijalankan oleh penduduk, gangguan haiwan seperti tikus dan burung menjadi antara cabaran yang menjejaskan hasil pertanian. Pada masa yang sama, komuniti turut berdepan isu kecurian hasil kebun dan torehan getah serta kos penyelenggaraan kebun. Melalui temu bual yang dijalankan:

"walaupun di kampung lawa mondou ini tiada padi sawah tapi sebelum ini ada juga penduduk menanam padi bukit jadi keluhan mereka atau pun cabaran mereka dari segi gangguan-gangguan daripada haiwan-haiwan yang seperti tikus dan burung-burung"

(Penduduk Kg Lawa Mondou)

"hasil torehan kita lagi. Kes sosial maksudnya ada kecurian. Yes kecurian itulah cabaran komuniti kampung ini dari segi kebun pun ada mencuri dan juga kos-kos maintenance"

(Penduduk Kg Lawa Mondou)

Keadaan ini menggambarkan bahawa pendapatan daripada pertanian bukan sahaja dipengaruhi oleh produktiviti tanaman, tetapi turut terdedah kepada kehilangan hasil, kos operasi dan faktor luaran yang sukar dikawal oleh petani.

Di Kg Rampayan, keterbatasan sumber pendapatan dapat dilihat melalui kebergantungan penduduk kepada aktiviti perikanan sebagai sumber mata pencarian harian. Nelayan bergantung kepada hasil tangkapan untuk menyara kehidupan, sebagaimana digambarkan melalui konsep "kais pagi makan pagi, kais petang makan". Namun, keadaan sungai yang cetek telah menyebabkan sebahagian nelayan tidak dapat turun ke laut selama beberapa bulan. Penduduk turut mengemukakan keperluan supaya sungai dikorek bagi memulihkan akses nelayan ke kawasan perairan. Melalui temu bual yang telah dijalankan:

"Kami sebagai ahli nelayan lah mohon jasa baik pihak yang berkenaan untuk menyelesaikan lah apa yang telah kita nampak sungai itu. untuk dikorek cepatlah."

(Penduduk Kg Rampayan)

"Itulah mata pencarian orang nelayan yang kais pagi makan pagi kais petang makan. Jadi untuk makluman juga kepada pihak yang berkaitan, beberapa bulan sudah ahli nelayan tidak dapat pergi laut kerana tempat cetek."

(Penduduk Kg Rampayan)

Situasi ini menunjukkan bahawa gangguan terhadap akses fizikal ke kawasan perikanan boleh memberi kesan secara langsung kepada pendapatan harian komuniti, khususnya bagi isi rumah yang tidak mempunyai sumber pendapatan alternatif.

Secara keseluruhannya, dapatan di ketiga-tiga kampung menunjukkan bahawa keterbatasan pendapatan dalam sektor pertanian dan perikanan bukan hanya dipengaruhi oleh keupayaan pengeluaran komuniti, tetapi turut berkait dengan beberapa faktor lain seperti keterbatasan infrastruktur asas, akses ke kawasan pengeluaran, kos pengangkutan dan penyelenggaraan, kehilangan hasil akibat kecurian serta gangguan haiwan, dan kekangan untuk mengakses kawasan perikanan. Kebergantungan yang tinggi kepada sektor primer tanpa sokongan infrastruktur dan mekanisme perlindungan hasil yang mencukupi menyebabkan pendapatan komuniti menjadi lebih tidak menentu dan terdedah kepada pelbagai risiko.

Sehubungan itu, isu ini perlu ditangani secara menyeluruh dengan memperkukuh akses fizikal ke kawasan pertanian dan perikanan, mengurangkan beban logistik dalam pengangkutan hasil, meningkatkan perlindungan terhadap hasil pertanian serta memperluas peluang kepada sumber pendapatan alternatif. Pendekatan ini dapat membantu mengurangkan kebergantungan komuniti kepada satu-satu aktiviti ekonomi dan mewujudkan sumber pendapatan yang lebih stabil serta berdaya tahan. Dengan sokongan infrastruktur dan peluang ekonomi yang bersesuaian, aktiviti pertanian dan perikanan berpotensi diperkukuh bukan sahaja sebagai sumber sara hidup, tetapi juga sebagai sumber pendapatan yang lebih mampan kepada komuniti.

Pengangguran pinggir bandar

Pengangguran dalam komuniti pinggir bandar, khususnya di Kg Cenderamata 2, Likas, memperlihatkan wujudnya ketidaksepadanan antara peluang pekerjaan yang tersedia dengan keupayaan sebahagian penduduk untuk kembali memasuki pasaran buruh. Walaupun kawasan ini berada dalam lingkungan bandar, faktor usia dan pengalaman terputus daripada pasaran pekerjaan menjadi antara kekangan utama yang mempengaruhi kebolehpasaran penduduk.

Golongan pekerja yang lebih berusia, khususnya mereka yang menghampiri usia 40 tahun, menghadapi kesukaran untuk mendapatkan pekerjaan berbanding golongan muda. Keadaan ini menjadi lebih ketara selepas tempoh Perintah Kawalan Pergerakan

(PKP), apabila sebahagian penduduk terpaksa berhenti daripada pekerjaan. Apabila peluang pekerjaan kembali tersedia, golongan muda dilihat lebih diutamakan oleh majikan, menyebabkan individu yang lebih berusia sukar untuk kembali ke pasaran pekerjaan. Melalui temu bual yang telah dijalankan:

"Soal pekerjaan, ada rumit sikitlah. Kalau pekerjaan ini lebih kepada yang muda. Kalau yang berusia ini, Sukar dapatkan pekerjaan. Sebab gara-garan PKP kan kami terbehenti jadi bila berhenti tu bila mau masuk balik golongan muda lebih diutamakan lah..kalau yang mau dekat 40 sudah ni kan susah sudah mau dapat kerja"

(Penduduk Kg Cemderamata 2 Likas)

Keadaan ini menunjukkan bahawa kesan kehilangan pekerjaan akibat gangguan ekonomi bukan semestinya berakhir apabila aktiviti ekonomi kembali pulih. Sebaliknya, sebahagian pekerja yang telah terkeluar daripada pasaran buruh terus berdepan halangan untuk mendapatkan pekerjaan semula. Keadaan tersebut berpotensi mewujudkan pengangguran berpanjangan dalam kalangan golongan pertengahan umur, khususnya apabila peluang pekerjaan lebih cenderung memihak kepada tenaga kerja yang lebih muda.

Dari sudut yang lebih kritikal, isu ini bukan sekadar berkaitan kekurangan peluang pekerjaan, tetapi turut melibatkan akses yang tidak seimbang kepada peluang pekerjaan berdasarkan faktor usia. Keadaan ini boleh menjejaskan kestabilan pendapatan isi rumah dan meningkatkan kerentanan ekonomi golongan yang sukar kembali bekerja. Oleh itu, intervensi bagi menangani pengangguran pinggir bandar perlu mengambil kira keperluan pekerja pertengahan umur melalui peningkatan kemahiran, latihan semula dan padanan pekerjaan yang bersesuaian dengan pengalaman serta keupayaan mereka.

Secara keseluruhannya, dapatan di Kg Cenderamata 2 menunjukkan bahawa pemulihan ekonomi selepas PKP belum semestinya memberikan manfaat yang sama kepada semua kumpulan tenaga kerja. Golongan yang lebih berusia memerlukan sokongan khusus untuk kembali ke pasaran pekerjaan agar mereka tidak terus terpinggir daripada peluang ekonomi yang tersedia di kawasan pinggir bandar.

Jadual 15. Ringkasan Isu 3

Permasalahan berkaitan dengan Isu	1. Keterbatasan sumber pendapatan dalam sektor pertanian dan perikanan 2. Pengangguran pinggir bandar
Cadangan	1. Jangka pendek: Program padanan pekerjaan dan latihan kemahiran untuk golongan pertengahan umur. 2. Jangka sederhana: Perluasan latihan semula dan sokongan keusahawanan. 3. Jangka panjang: Mewujudkan peluang pekerjaan inklusif melalui kerjasama kerajaan dan majikan.
Kumpulan Terjejas	Petani, nelayan, ketua isi rumah, penduduk pinggir bandar
Kawasan	Kg Cenderamata 2 Likas
SDG BERKAITAN DENGAN ISU UTAMA	
SDG yang berkaitan	Sasaran SDG Berkaitan
SDG 8 Pekerjaan Layak dan Pertumbuhan Ekonomi	Sasaran 8.5: Mencapai pekerjaan penuh dan produktif serta pekerjaan yang layak untuk semua, termasuk golongan berusia. Sasaran 8.6: Mengurangkan kadar belia yang tidak bekerja, tidak belajar atau mengikuti latihan.
SDG 10 Mengurangkan Ketidaksamaan	Sasaran 10.2: Menggalakkan keterangkuman sosial dan ekonomi semua golongan tanpa mengira usia.

5.0 PENGENALPASTIAN AWAL PROJEK PENYELESAIAN

Terdapat tiga (3) projek utama telah dikenalpasti bagi Parlimen Sepanggar bagi menyelesaikan beberapa isu yang berbangkit.

	PROJEK 1	PROJEK 2	PROJEK 3
Tajuk Projek	Program Pemerkasaan Belia, Kerjaya, Digital & Ekonomi Komuniti Sepanggar 2026	Program Cinta Kampung Budaya Kita, Kampung Bersih, Masyarakat Sihat	Sistem Air Bersih Komuniti Bersepadu
SDG Berkaitan	SDG 1, 4, 8, 9, 10	SDG 3, 11, 12	SDG 1, 3, 6 dan 11
Objektif	• Meningkatkan kemahiran dan kapasiti belia, graduan, ibu tunggal dan komuniti B40 melalui latihan praktikal model 7 Teras Pemerkasaan Ekonomi Komuniti (KHAIZ). • Meningkatkan kebolehpasaran peserta melalui kemahiran pentadbiran, kewangan, operasi, jualan, pemasaran digital dan teknologi. • Membuka peluang pekerjaan dan menjana pendapatan dengan membimbing peserta ke arah pekerjaan formal, ekonomi gig (<i>freelance</i>) atau perniagaan mikro.	• Meningkatkan kesedaran dan amalan kebersihan dalam kalangan penduduk. • Mengurangkan pencemaran dan masalah sampah di Kampung Kalansanan. • Menggalakkan kitar semula dan penghasilan produk daripada bahan terbuang. • Mewujudkan pengurusan sampah komuniti yang berterusan. • Meningkatkan kesihatan, kesejahteraan dan kerjasama komuniti.	• Menyediakan akses kepada bekalan air bersih dan selamat kepada penduduk Kampung Pulau Sepanggar. • Mengurangkan kebergantungan penduduk kepada air mineral dan sumber air tidak dirawat, sekali gus mengurangkan beban kos isi rumah. • Meningkatkan kesihatan dan kesejahteraan penduduk melalui penggunaan air yang lebih bersih dan berkualiti. • Mewujudkan sistem pengurusan air berasaskan komuniti melalui penubuhan Jawatankuasa Pengurusan Air Kampung.

	PROJEK 1	PROJEK 2	PROJEK 3
	• Mewujudkan ekosistem digital komuniti melalui pembangunan Portal Khas Digital Komuniti Sepanggar sebagai direktori bakat dan perkhidmatan komuniti. • Memastikan kelestarian pendapatan peserta melalui bimbingan, mentoring dan pemantauan selama 6 bulan selepas tamat latihan		• Memastikan kelestarian sistem bekalan air melalui latihan, penyelenggaraan berkala dan tabung penyelenggaraan komuniti.
Hasil Jangkaan	• 10 peserta berjaya menamatkan latihan dan menguasai 7 Teras Pemerkasaan Ekonomi Komuniti (KHAIZ). • 10 peserta mempunyai portfolio kemahiran, resume digital serta saluran komunikasi profesional seperti <i>WhatsApp Business</i> dan media sosial. • Sekurang-kurangnya 6 peserta mula menjana pendapatan melalui perniagaan komuniti atau ekonomi gig (<i>freelance</i>).	• Kawasan Kampung Kalansanan lebih bersih, ceria dan selesa. • 150 penduduk terlibat dalam aktiviti kemasyarakatan dan kebersihan. • Peningkatan kesedaran dan amalan pengurusan sampah serta kitar semula. • Penubuhan Jawatankuasa pengurusan sampah di peringkat kampung. • Penghasilan produk bernilai tambah daripada bahan kitar semula.	• Sistem bekalan air bersih komuniti berjaya dibangunkan dengan kapasiti sehingga 5,000 liter air bersih untuk kegunaan harian. • Sekurang-kurangnya 90% penduduk (72 buah rumah) mendapat akses kepada bekalan air yang lebih selamat dan berkualiti. • Bekalan air dapat digunakan sehingga 12 jam sehari. • Pengurangan kebergantungan kepada pembelian air mineral

	PROJEK 1	PROJEK 2	PROJEK 3
	• Sekurang-kurangnya 3 peserta B40 mencapai pendapatan tambahan yang stabil, dengan sasaran melebihi RM300 sebulan. • Terhasil Portal Khas Digital Komuniti Sepanggar sebagai direktori bakat dan perkhidmatan mikro komuniti. • Penghasilan 10 siri dokumentasi kisah transformasi peserta sebagai bukti impak projek. • Peserta mendapat pemantauan, mentoring dan sokongan selama 6 bulan selepas tamat latihan bagi memastikan kelestarian hasil projek	• Pengurangan pencemaran dan risiko pembiakan nyamuk Aedes. • Terbentuk budaya kebersihan dan kerjasama komuniti yang berterusan	dan sumber air yang tidak dirawat. • Pengurangan kos sara hidup penduduk berkaitan keperluan mendapatkan air bersih. • Bekalan air menjadi lebih stabil semasa musim kemarau atau gangguan cuaca. • Jawatankuasa Pengurusan Air Kampung ditubuhkan dan mempunyai kemahiran untuk mengurus serta menyelenggara sistem secara berkala.
Organisasi	Khaiz Empire	JKKK Kampung Kalansanan	Pertubuhan Ikhwan Sabah
Aktiviti	• Pembangunan Diri & Disiplin Kendiri serta Profiling Peserta • Pentadbiran & Admin serta Sistem Pengurusan Kerjaya • Pengurusan Kewangan & Simpanan Mikro • Operasi & Produktiviti Digital Komuniti	• Kempen kesedaran pengurusan sampah dan kebersihan • Pemasangan perangkap sampah di kawasan kritikal • Gotong-royong membersihkan kawasan kampung	• Penubuhan Jawatankuasa Pengurusan Air Kampung serta pembahagian tugas. • Lawatan teknikal untuk mengenal pasti sumber air, laluan paip dan lokasi tangki. • Perolehan bahan dan peralatan sistem bekalan air.

	PROJEK 1	PROJEK 2	PROJEK 3
	• Penyediaan Bahan Visual Operasi Komuniti • Jualan & Khidmat Pelanggan Profesional • Pemasaran & Digital Komuniti • Penulisan Iklan & Pengurusan Aplikasi Komunikasi • Cabaran Pasaran & <i>First Income Challenge</i> – mendapatkan tugas <i>freelance</i>, pekerjaan gig atau jualan pertama. • Kerjaya, Peluang Pendapatan & Pendedahan Agensi – termasuk pendedahan kepada MYFutureJobs, TVET/JPK, TEKUN, INSKEN, MDEC dan SME Corp. • <i>Showcase</i> Komuniti “Misi Kerjaya & Pendapatan Sepanggar” & Penilaian Akhir.	• Kempen sifar sampah, pengasingan sampah dan kompos • Kempen kesedaran bersama kanak-kanak dan belia • Kursus kemahiran kitar semula • Penghasilan produk daripada bahan kitar semula • Penubuhan Jawatankuasa Pengurusan Sampah • Penilaian impak projek • Pameran produk dan pencapaian projek sebagai aktiviti penutupan.	• Penyediaan tapak dan pembinaan struktur asas sistem bekalan air. • Pemasangan tangki, sistem penapisan dan rangkaian paip utama. • Penyambungan paip ke rumah penduduk dan kawasan komuniti. • Ujian fungsi, pemeriksaan kebocoran dan kualiti air. • Latihan operasi dan penyelenggaraan kepada jawatankuasa komuniti. • Program kesedaran penggunaan air secara berhemah dan kebersihan. • Pemantauan prestasi sistem serta pengumpulan maklum balas penduduk. • Penilaian akhir dan penyerahan sistem kepada Jawatankuasa Pengurusan Air Kampung.
Jumlah (RM)	RM40,000	RM40,000	RM40,000

	PROJEK 1	PROJEK 2	PROJEK 3
Lokasi	Alam Mesra, Sepanggar, Kota Kinabalu	Kg. Kalansanan, Sepanggar	Kg. Pulau Sepanggar, Karambunai Sepanggar
Tempoh	4 bulan fasa aktif + 6 bulan fasa pemantauan	4 bulan fasa aktif + 6 bulan fasa pemantauan	4 bulan fasa aktif + 6 bulan fasa pemantauan

6.0 RUJUKAN

Jabatan Perangkaan Malaysia. P.171 Sepanggar. Putrajaya: Jabatan Perangkaan Malaysia, 2022.

Jabatan Perangkaan Malaysia (DOSM). P.171 Sepanggar: Kawasanku. OpenDOSM. Last updated October 31, 2025. Accessed June 20, 2026. <https://open.dosm.gov.my/dashboard/kawasanku/Sabah/parlimen/P.171%20Sepanggar>.

K.K.I.P. Sdn. Bhd. "Industrial Park." KKIP. Accessed June 20, 2026. <https://kkip.com.my/industrial>.

Ministry of Finance Malaysia. "Expansion of Sepanggar Bay Container Port Set to Generate Nine ICP Initiatives." Press Citations, March 4, 2022. Accessed June 20, 2026. <https://www.mof.gov.my/portal/en/news/press-citations/expansion-of-sepanggar-bay-container-port-set-to-generate-nine-icp-initiatives>.

Parliament of Malaysia. "Profile Ahli Dewan: YB Datuk Mustapha Sakmud." Portal Rasmi Parlimen Malaysia. Accessed June 20, 2026. <https://www.parlimen.gov.my/profile-ahli.html?uweb=dr&id=4210>.

Persatuan Promosi Matlamat Pembangunan Lestari

📍 A-1-10, Blok A, 8 Avenue, Jalan Sungai Jernih 8/1, Seksyen 8,
46050 Petaling Jaya, Selangor.

✉️ secretariat@appgm-sdg.com

📘 <https://www.facebook.com/APPGMSDGMY>